

VILNIAUS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Valstybės ekonominės politikos magistro programa

II kurso studentas

Adam DAGIL

BAIGIAMOJO DARBO PROJEKTAS

GEROVĖS VALSTYBĖS MODELIŲ PALYGINAMASIS
TYRIMAS

Darbo vadovas: **dr. A. Burinskas**

Darbo įteikimo data

Registracijos Nr.

Vilnius, 2022

TURINYS

ĮVADAS	3
1. GEROVĖS VALSTYBĖS IR JOS MODELIŲ TEORINIAI ASPEKTAI	5
1.1. Gerovės valstybės samprata	5
1.2. Gerovės valstybės atsiradimo teorijos	8
1.3. Gerovės valstybės modelių tipologijos ypatumai.....	10
1.3. Atskirų gerovės valstybės modelių ypatumai.....	15
1.3.1. Kontinentinio gerovės valstybės modelio ypatumai.....	16
1.3.2. Skandinavijos šalių gerovės valstybės modelio ypatumai.....	17
1.3.3. Anglosaksiškojo gerovės valstybės modelio ypatumai	19
1.3.4. Pietų Europos šalių gerovės valstybės modelio ypatumai.....	20
1.3.5. Naujai į ES įstojusių šalių gerovės valstybės modelio ypatumai	21
1.4. Gerovės valstybės modelių tyrimai ir jų metodika.....	22
2. TYRIMO METODOLOGIJA	26
3. GEROVĖS VALSTYBĖS MODELIŲ PALYGINAMASIS TYRIMAS	29
3.1. Gerovės valstybės modelių nustatyme naudojamų rodiklių analizė.....	29
3.2 Gerovės valstybės rodiklių ir ekonomikos išsivystymo lygio sąsajos.....	36
3.3. Gerovės valstybės modelių nustatymo analizė.....	44
3.4. Diskusija	46
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	50
LITERATŪRA	52
SANTRAUKA	57
SUMMARY	58

IVADAS

Temos aktualumas. Labai plačiai yra naudojamas terminas „gerovės valstybė“, angl., welfare state - tai viską apimanti socialinių institucijų visuma, kai yra sukuriama pastovi socialinių institucijų sistema ir ji įsisavinama plačiai tiek politikoje tiek ekonomikoje ir valstybėje ji įsigali, tik tada galima leisti kai kurias jos sferas perduoti privačios iniciatyvos valdymui, nes ji geriau sugeba tvarkytis su biurokratija, be kurios valstybinis reguliavimas yra neįmanomas. Tačiau šios sferos vis tiek palieka valstybės kontrolėje, kad būtų išlaikyti gerovės valstybės standartai. Tai tarsi tarpinė stadija kelyje į demokratinio socializmo visuomenę. Labai aiškiai valstybės gerovės sąvoka apibrėžia M. Stewart (1999), kuris teigia, kad „remiantis „branduolio-periferijos“ analogija; čia gerovės valstybės „branduolį“ sudaro socialinės paslaugos (socialinė apsauga, sveikatos apsauga, socialinė globa ir socialinis darbas, aprūpinimas būstu, švietimas, rekreacija), o „periferija“ — mokesčių politika, viešojo sektoriaus išlaidų politika, užimtumo politika, monetarinė politika ir kita“.

Didelis dėmesys yra atkreiptas į socialines paslaugas, o visas jas sieja ir užtikrina finansų institucijos, kad užtikrinti pastovų nenutrūkstamą paslaugų ir gėrio visuomenei teikimą. Istoriskai gerovės valstybės ištakos glūdi ne per seniausią. „Pirmasis socialinių paslaugų sistemos raidos etapas apima laikotarpį nuo modernios visuomenės atsiradimo, kuris siejamas su 1789 m. Didžiąja Prancūzijos revoliucija iki II Pasaulinio karo“ (Dunajevs, 2009), o dar įdomesnis istorijos etapas valstybės gerovės atsiradime laikytinas vargšų įstatymas, nes „kai kurie anglosaksiškajai tradicijai priklausantys socialinės politikos tyrinėtojai, pristatydami gerovės valstybės, kaip socialinio instituto, raidą, atskaitos tašku laiko Vargšų įstatymus“ (Alcock, Payne, Sullivan, 2000). Įstatymas atsiranda daug anksčiau negu Didžioji Prancūzijos revoliucija ir jis pereina keletą etapų su laiku ir atsižvelgiant į žmonių poreikius, motyvus, tai istoriskai tiek ir politiškai labai naudingi įvykiai iki šių dienų, bet su labai diskutuotinomis pasekmėmis. Peržvelgiant valstybės gerovės atsiradimo istorijos peripetijas, svarbiausia reikia atkreipti dėmesį į šiandienos jos įsisavinimą ir stengimąsi visomis išgalėmis įdiegti į mus supančią aplinką, bet „kairieji gerovės valstybę kritikuoja už tai, kad ji iš esmės nespėdžia problemų, o jas „užglaisto“; gerovės valstybė yra elito įrankis suvaldyti mases...“ (Offe, 2000). Bet tai buvo nuo seno, nes yra skirtingų socialinių klasių, joms suteikiama pagalba ir socialinės atskirties išlyginimas, nes valstybės gerovė per socialines garantijas yra puikiai įsivaizduojama šiandienines sparčiai besivystančios technologijos amžiuje. Turimos visos išgalės ir resursai tam pasiekti.

Pabrėžtina, kad „yra svarbu atskirti, gerovę ar gerovės valstybę nuo liberalizmo ar socializmo“ (Political Ideologies, 2005). Kodėl ji nėra, kaip nauja ideologija ar politikos aiški idėja? „Socialinės politikos tyrimuose analizuojant socialines paslaugas dažniausiai vartojama

gerovės valstybės sąvoka“ (Dunajėvas, 2009). Ji iškeliamą tik, kaip sąvoka, susijusi su socialinės paslaugomis, nėra užsibrėžtas tikslas, bet tik kaip mąstymo elementas. Nors šiuolaikinis pasaulis būdamas globalizacijos periodo pradžioje šią sąvoką plačiai naudoja ir ji yra taikoma įvairiuose gyvenimo sferose nuo ekologinio pobūdžio iki teigiamų emocijų suteikiančių darbo vietų kūrimui darbuotojams ar politinių veiksmų, be kurių nebūtų daromos pažangos ekologiniame procese ar socialiniuose procesuose, bet ekonominio augimo lėtėjimas, stiprėjanti tarptautinė konkurencija gali pakeisti mus supančią aplinką.

Tyrimo objektas: gerovės valstybės modeliai.

Tyrimo tikslas – įvertinti ir nustatyti užsienio šalių gerovės valstybės modelius bei juos apibūdinančius kintamuosius.

Tyrimo tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą gerovės valstybės sampratos ir teorinio pagrindo aspektais.
2. Išanalizuoti mokslinėje literatūroje pateikiamą gerovės valstybės modelių tipologiją.
3. Parengti gerovės valstybės modelių tyrimo metodologiją.
4. Palyginti užsienio šalių gerovės valstybių modelius.

Darbo metodai: mokslinių šaltinių analizė, statistinių rodiklių analizė, sintezė, lyginamoji analizė, panelinių duomenų statistinė analizė.

Darbo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir rekomendacijos. Pirmajame šio baigiamojo darbo skyriuje pagal įvairių autorių pateiktus apibrėžimus atskleidžiama gerovės valstybės samprata ir pristatomos įvairios teorijos, aiškinančios gerovės valstybės koncepciją. Taip pat šiame skyriuje pateikiamos įvairios gerovės valstybės tipologijos ir pristatomi gerovės valstybės modeliai, šių modelių skiriamieji bruožai bei jų ypatumai. Antrajame darbo skyriuje pristatoma sudaryta gerovės valstybės modelių palyginimo metodika. Šios metodikos pagrindas yra klasterinė analizė. Trečiajame darbo skyriuje pateikiami atlikto gerovės valstybės modelių palyginimo, paremto sudaryta metodika, rezultatai. Gauti klasterinės analizės rezultatai palyginami su klasikiniiais gerovės valstybių modeliais. Taip pat pateikiamas gautų tyrimo rezultatų palyginimas su kitų autorių tyrimų rezultatais, pateikiami tyrimo ribotumai ir nubrėžiamos ateities tyrimų gairės.

1. GEROVĖS VALSTYBĖS IR JOS MODELIŲ TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Gerovės valstybės samprata

Nemaža dalis autorių, prieš pradėdami analizuoti gerovės valstybės sampratą, nurodo, kad pirmiau būtina išanalizuoti kas gi yra gerovė. Pavyzdžiui, Glennerster, H. (2017) vadovaujasi anglų kalbos žodyne pateikta žodžio welfare reikšme, kuri apibūdinama kaip sąžiningas gerbuvis (angl. *“fare well”*). Autorius tai sieja su gera sveikata ir tokiu pakankamumu, kuris padengia būtinus žmogaus poreikius.

Aidukaitė. et al. (2012) nurodo, kad *“iki šiol nėra visuotinio gerovės valstybės apibrėžimo /.../ labiau paplitusi /.../ gerovės valstybės definicija /.../ siūlo suvokti gerovės valstybę kaip valstybės įsipareigojimą išsaugoti tam tikrą minimalų gerovės lygį savo piliečiams”*. Tuo tarpu Andersen, J. G. (2012), pastebėdamas, kad gerovės valstybės apibrėžimas moksliniuose šaltiniuose pateikiamas retai, pats siūlo remtis istoriko Asa Briggs pasiūlytu plačiai dėstomu gerovės valstybės apibrėžimu, kuris kiek labiau orientuotas į britišką ir skandinavišką tradicijas. Taigi trumpai gerovės valstybė apibūdinama kaip šalies valdymo sistema su geriausiais prieinamais standartais: koreguoja rinkos įtaką, užtikrindama minimalias garantijas (skurdo eliminavimą); apsaugo nuo dalies socialinių rizikų (teikia saugumą) bei teikia konkrečias paslaugas (sveikatos, vaikų, senatvės apsaugos ir kitas).

Kaip nurodo Guogis (2011), gerovės valstybė - tai tam tikra socialinė būklė. Socialinio virsmo metu susiformuoja tam tikras visuomenės tipas, kuris dėl gamybos gausėjimo pasižymi materialine gerove, laisve bei tolerancija, kurią nulemia politinis vystimasis. Šis ypatingas visuomenės tipas išplėčia valstybės galimybes, ypač tenkinant materialinius piliečių poreikius (Guogis, 2011). Gerovės valstybė taip pat kartais apibrėžiama kaip visuomenės narių gyvenimo būdas, todėl gerovės valstybės koncepcija gali aiškinti asmens elgesiu visuomenėje. Gyventojai pasižymi individualiu gyvenimo būdu, tačiau fundamentalias gyvenimo sąlygas jiems užtikrina visuomenė. Jie vertina laisvės, lygybės ir solidarumo vertybes (Offe, 2010).

Nauck, Groepler, Yi (2017) gerovės valstybę apibūdina kaip valstybę, kurios pagrindinė funkcija yra socialinio teisingumo įtvirtinimas, standartinių rizikų, tokių kaip nedarbas, profesinės ligos, šalinimas ir socialinė parama. Patys asmenys tokių rizikų negali išvengti, o tinkamos apsaugos taip pat negalima nusipirkti rinkoje. Gerovės valstybės atsiradimas suprantamas kaip išsivysčiusio kapitalizmo fenomenas. Pasak mokslininkų, gerovės valstybė yra ne tik socialinių paslaugų tinklas, bet ir nustatytų idėjų apie visuomenę ir šeimą visuma. Pasak jų, gerovės valstybė turi reikšmingą poveikį darbo rinkai, klasių struktūrai, lyčių santykiams, persiskirstymo ir paskirstymo sistemoms.

Gerovės valstybės apibrėžimai pateikiami 1 lentelėje. Tačiau, anot De Frel, J. (2009), gerovės valstybės apibrėžimai nėra pilnavertiški – pateikti gerovės valstybės apibrėžimą yra itin sudėtinga užduotis.

Apibendrinant galima pastebėti, kad gerovės valstybe vadinamas rinkinys valstybėje taikomų politikos priemonių, t.y. valstybės intervencijų, kurios realizuojasi į konkretaus piliečių ir rezidentų gerbūvio užtikrinimą. Toks valstybės intervencijų rinkinys – gerovės valstybės politika tuo pačiu reiškia valstybės įsipareigojimą visiems valstybės piliečiams dėl tam tikrų jų gerovės standartų, kuriais suteikiama ir užtikrinama tam tikro lygio socialinė, sveikatos apsauga bei suteikiamos ekonominės garantijos. Priklausomai nuo to, kokia apimtimi šių standartų užtikrinimui šalyje perskirstomi finansiniai ištekliai, galimi išskirti šalyje galima sąlyginai išskirti koks gerovės modelis dominuoja bei kokio lygio piliečių gerovė yra užtikrinama (Dolženкова, 2007).

1 lentelė

Gerovės valstybės apibrėžimai

Autoriai	Gerovės valstybės apibrėžimai
Cochrane ir Clarke (1993)	Gerovės valstybė - tai valstybės įsitraukimas į socialinę apsaugą ir socialinių paslaugų teikimą
Briggs, A. (2006)	Gerovės valstybė yra tokia valstybė, kurioje organizuota galia ir kryptingai naudojama siekiant pakeisti rinkos galių veikimo pasekmes bent jau trimis kryptimis: (i) garantuojant asmenims ir jų šeimoms minimalias pajamas; (ii) suteikiant galimybę asmenims ir jų šeimoms išgyventi konkrečias socialines problemas, kurios be valstybės rūpesčio reikštų asmens ar šeimos krizę; (iii) užtikrinant visiems piliečiams geriausius galimus standartus pagal konkrečiai prieinamas/galimas socialines paslaugas
Esping-Andersen (1990)	Gerovės valstybė - tai institucinė sąranga, taisyklės ir supratimas, kurie formuoja esamus socialinės politikos sprendimus, išlaidų vystymą; problemų apibrėžimą, ir netgi piliečių bei gerovės vartotojų atsako-paslaugos struktūrą

Sudaryta autoriaus pagal De Frel, J. (2009)

Aidukaitė. et al. (2012) nuomone “gerovės valstybė yra holistinė sąvoka, suprantama kaip valstybės įsipareigojimas garantuoti kiekvienam orų pragyvenimą, kuris suteikiamas ne kaip labdara, o kaip socialinė teisė per socialinę ir sveikatos apsaugą, socialines paslaugas, darbo rinkos ir būsto politiką, švietimą”.

Nagrinėjant gerovės valstybės sampratą taip pat būtina nagrinėti dažnai naudojama gerovės (valstybės) kapitalizmo apibrėžimą (angl. “welfare (state) capitalism”). Vėlgi, galima pastebėti,

kad vieni autoriai gerovės kapitalizmo sąvoką iš esmės traktuoja kaip gerovės valstybės sinonimą (pavyzdžiui, Hicks, A. ir Kenworthy, L., 2003).

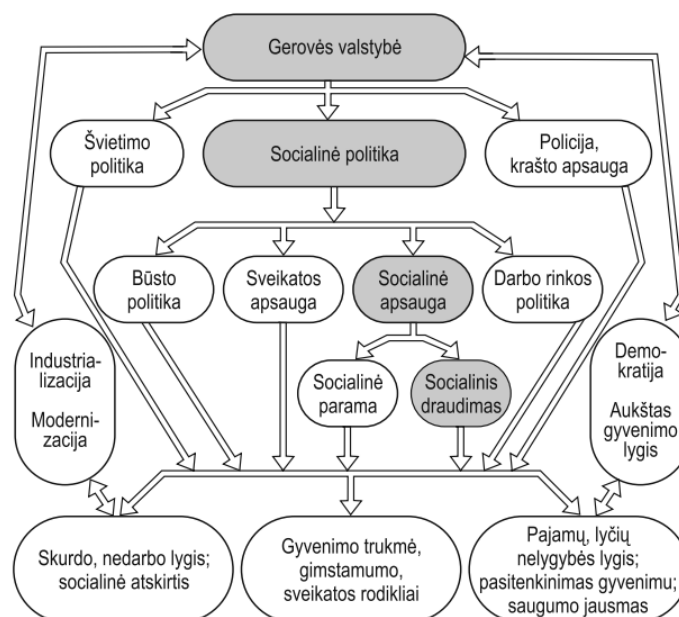
Tuo tarpu dalis autorių atskiria gerovės valstybės ir gerovės kapitalizmo sąvokas, gerovės kapitalizmą siedami su verslo modeliu, sutinkamu Šiaurės ir Vakarų-Vidurinės Europos šalyse, kai verslas vykdo socialiai atsakingas funkcijas (pavyzdžiui, Sanandaji, N., 2012). Kitaip tariant, gerovės kapitalizmas reiškia tam tikrą kapitalistinės ekonomikos santykį su gerovės valstybe, įskaitant ir kai kuriose valstybėse verslo teikomas gerovės valstybės paslaugas savo darbuotojams (pavyzdžiui, kaip Japonijoje verslo kaupiamas ir mokamas pensijas darbuotojams).

Benassi, D., ir Mingione, E. (2019), nagrinėdami gerovės kapitalizmo sąvoką, nurodo, kad gerovė ir kapitalizmas yra glaudžiai susiję tiek kaip istoriniai reiškiniai, tiek kaip analitinės koncepcijos. Jų požiūriu gerovės kapitalizmas reiškia kelias socialines transformacijas, įvykusias industrinėje šalyse. Iš vienos pusės, kapitalizmo raida turėjo didelės įtakos visuomenės aprūpinimui būstu, socialinei apsaugai ir bendrai gerovei. Iš kitos pusės, kapitalizmo įtaka skirtingose šalyse turėjo skirtingą poveikį gerovės valstybės raidai. Tai pasakytina tiek apie devyniolikto amžiau antrą pusę, kada gimė įvairios gerovės valstybės praktikos, tiek apie gerovės valstybės “aukso amžių”, trukusį Vakarų Europoje apie 30 metų po Antrojo pasaulinio karo.

Taigi, manytina, galima remtis Aidukaitė. et al. (2012) pasiūlyta gerovės valstybės samprata, iliustruojama 1 paveiksle:

1 paveikslas

Gerovės valstybės samprata

Šaltinis: Aidukaitė. et al. (2012)

Matome, kad gerovės valstybės esmę sudaro sistema valstybės institucijų, vykdančių tokią socialinę politiką, kuria užtikrinama socialinė apsauga (socialinė parama ir socialinis draudimas), švietimo Sistema ir piliečių saugumas. Šios sistemos bendras tikslas – sumažinti įvairių formų nelygybę ir užtikrinti lygias galimybes nepriklausomai nuo lyties, amžiaus, neįgalumo, rasinės, etninės, religinės ar kitokios priklausomybės; užtikrinti socialinį – ekonominį saugumą šalyje reziduojantiems asmenims. Taip pat pastebėtina, kad gerovės valstybės samprata neįsivaizduojama be šalies industrializacijos ir modernizacijos.

Nagrinėjant mokslinę literatūrą gerovės valstybės sampratos aspektu galima pastebėti, kad susidarę požiūrių skirtumai neretai remiasi į ideologinius ir teorinius skirtumus, išvelgtinus pateikiamoje argumentacijoje.

Aidukaitė. et al. (2012) nurodo, kad net ir detaliam išnagrinėjus gerovės valstybės sampratą atkreiptinas dėmesys į tai, kad skirtingose šalyse “gerovės valstybės” samprata “*turi šiek tiek skirtingas prasmes*”:

1. *Kaip idealus modelis. „Gerovės valstybė“ vertinama kaip idealus socialinės apsaugos modelis, kai valstybė prisiima atsakomybę už visapusišką ir universalų gerovės paslaugų suteikimą savo piliečiams (pvz. Švedija).*
2. *Kaip valstybės suteikiamos gerovės paslaugos. Tokia samprata vadovaujamosi JAV.*
3. *Kaip socialinė apsauga. Daugelyje „gerovės valstybių“, ypač Vakarų Europoje ir Skandinavijoje, socialinė apsauga rūpinasi ne tik valstybė, bet ir nepriklausomos, savanoriškos ir autonomiškos viešųjų paslaugų teikėjos.”*

Apibendrinant galima pastebėti, kad analizuojant gerovės valstybės sampratą ir skirtingus požiūrius į ją, galima lengvai pastebėti nuolatos akcentuojamus valstybių skirtumus pagal jose įdiegtus gerovės valstybės režimus ir modelius, kurie grindžiami skirtingais ideologiniais pagrindais.

1.2. Gerovės valstybės atsiradimo teorijos

Čia galima pastebėti, kad štai Huber, E. ir Stephens, J. D. (2010) įvardina tris pagrindines gerovės valstybės teorijas: industrializmo logikos (angl. “*logic of industrialism*”), į valstybę orientuota (angl. “*state-centric*”) ir politinių klasių kovos (angl. “*political class struggle*”). Takoskyra tarp jų brėžiama per skirtingą šių teorijų atstovų požiūrį į gerovės valstybės vystymosi veiksnį.

Politinių klasių kovos (ar “*galios išteklių*”) arba dar vadinamos Socialdemokratinės prieigos teorijos šalininkai akcentuoja organizacinės jėgos pasiskirstymą tarp darbo organizacijų ir kairiųjų partijų vienoje pusėje ir centro bei dešinės pusės politinių jėgų kitoje politinio balanso dalyje. Šis

politinių jėgų balansas laikomas pagrindiniu veiksniu, lemiančiu gerovės valstybės plėtrą ir distribucinę galią šalies teritorijos ir laiko aspektais.

Pagal šią teoriją pagrindinė gerovės valstybės dedamoji laikytina valdančioji partija: „šalims, kurios nuo seno turi stiprias kairiosios pakraipos partijas ar stiprų profsajungų judėjimą, būdingos ir labiau išvystytos socialinės garantijos, palyginti su tomis, kuriose vyravo/vyrauja dešiniojos pakraipos partijos” (Aidukaitė, et al., 2012).

Tuo tarpu industrializmo logikos teorijoje akcentuojamas šalies ekonominio išsivystymo ir našumo lygis, kas galiausiai lemia ilgėjančią vidutinę gyvenimo trukmę ir dėl to didėjančių visuomenės narių skaičių šalyje. Anglų kalbos žodynuose žodis industrializmas apibūdinamas kaip idėja ar būseną, kada šalies ekonomika, visuomenė ir politinė visuomenė remiasi į šalies pramonę¹; arba: kaip ekonomika ir socialinė sistema, grindžiama plataus masto pramonės vystymusi ir didelės apimties nebrangių prekių gamyba bei darbo jėgos koncentracija urbanizuotose teritorijose esančiuose fabrikuose².

Pagal industrializmo logikos teoriją socialinės paramos sistemos poreikis kyla iš ekonominio vystymosi atnešamų socialinių pokyčių: didėjančio darbo jėgos mobilumo, silpnėjančių šeimos ryšių.

Todėl nenuostabu, jog gerovės valstybės samprata yra neatsiejama nuo šalies industrializacijos lygio, kuriuo grindžiamas gerovės valstybės augimas; ir kuris iš esmės lemia šalių skirtumus pagal gerovės valstybės pasiekimus. Kitaip tariant, gerovės valstybė yra tiesiog ekonominio vystymosi rezultatas bei su tuo susijusių demografinių bei socialinių pokyčių pasekmė.

Į valstybę orientuota teorija akcentuoja vaidmenį valstybės biurokratų, kurie, daroma prielaida, yra sąlyginai autonomiški nuo socialinių jėgų, sprendžiant dėl valstybės aparato panaudojimo, valstybės struktūros (pavyzdžiui, federacinės ar unitarinės) ir naujų politinių idėjų.

Aidukaitė, et al. (2012) teigimu atskiri tyrimai parodė, kad *“galiausiai gerai išvystytas valstybės biurokratinis aparatas yra būtina sąlyga valstybės gebėjimams įsikišti ir efektyviai spręsti socialines ir ekonomines problemas: /.../ net jeigu valstybės elitas teisingai diagnozuoja socialinę-ekonominę problemą ir pasiūlo tinkamą būdą jos sprendimui, net jei turi politinių ir materialinių išteklių sprendimo įgyvendinimui, – problema nebus išspręsta, kol būtinas biurokratinis aparatas nebus sukurtas laiku”*.

Be to, Huber, E. ir Stephens, J. D. (2010) papildomai išskiria dar tris argumentų grupes, kurių nelaiko savarankiškoms teorijomis. Viena jų akcentuoja šalies atvirumą ir to nulemtą šalies poveikumą išorinių procesų įtakoje; kita – dosnios gerovės valstybės institucinį pagrindą, t.y.

---

1 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/industrialism>

2 <https://www.alkonas.lt/zodzio/industrialism/vertimas>

korporatyvinės institucijos yra palankios gerovės valstybės ekspansijai. Tuo tarpu trečia argumentų grupė nurodo, kad būtent katalikiškų judėjimų įtaka lėmė gerovės valstybės dosnumą.

Tuo tarpu Aidukaitė. et al. (2012) nurodo, kad pastaraisiais dešimtmečiais “atsirado daugiau teorinių prielaidų, aiškinančių gerovės valstybės raidą:

- *Istorinis inertiškumas (path-dependency) – ši teorinė prielaida teigia, jog anksčiau egzistavusios socialinės apsaugos struktūros lemia gerovės valstybės raidą. Kartą reformavę socialinę politiką, nulemiame jos raidą ateityje/.../.*
- *Pilietinės visuomenės lygis ir interesų grupių raiška tapo svarbūs aiškinant pokyčius šiuolaikinėje gerovės valstybėje /.../.*
- *Pastaruoju metu akcentuojamas globalizacijos ir europeizacijos poveikis šiuolaikinių visuomenių socialinės politikos raidai /.../.*
- *Gyventojų lūkesčiai ir požiūriai į socialinį teisingumą, socialinės politikos būtinumą, jos struktūras tapo svarbūs aiškinant gerovės valstybės sistemos pokyčius /.../.*

1.3. Gerovės valstybės modelių tipologijos ypatumai

Galima pastebėti, kad įvairiuose mokslo darbuose, siejamuose su gerovės valstybės tema, vartojami du terminai tikslu paaiškinti skirtingas gerovės valstybės politikos rūšis: “gerovės valstybės režimai” ir “gerovės valstybės modeliai”. Taip pat atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad neteko pastebėti, jog kas nors iš autorių nagrinėtų, ar yra kokių nors sampratos skirtumų tarp šitų dviejų apibrėžimų.

Visuotinėje Lietuvių enciklopedijoje žodis režimas apibūdinamas kaip politinis režimas, priemonių ir metodų visuma, kuriais valdantis elitas įgyvendina politinę, ekonominę ir ideologinę valdžią, visumą³. Režimas atspindi tik vieną politinės sistemos funkcionavimo aspektą - politinės valdžios įgyvendinimo būdą... Režimas taip pat apibūdina piliečių padėtį visuomenėje, jų teises ir laisves, interesų realizavimo galimybes, piliečių įtraukimo į politinį gyvenimą laipsnį ir pobūdį. Tuo tarpu terminas “gerovės valstybės modelis” dažnai naudojamas apibūdinti konkrečios valstybės taikomo politinio gerovės režimo priemonių ir metodų visumai. Todėl šiame darbe nagrinėjami ir literatūroje sutinkami terminai: “gerovės valstybės režimas” ir “gerovės valstybės modelis” suprantami ir naudojami kaip sinonimai, skirti gerovės valstybės politikų rūšims apibūdinti.

Aidukaitė. et al. (2012) nurodo, kad pagal jų gerovės režimą visas pasaulio valstybes galima suskirstyti remiantis didesniu polinkiu į kurią nors vieną iš šių trijų paradig: laisvojo subjekto,

---

3 <https://www.vle.lt/straipsnis/rezimas-1/>

daugialypio solidarumo ir piliečių lygybės. Pirmoji jų skelbia, kad kiekvienas žmogus privalo pasirūpinti pats savimi; akcentuojama rinka ir asmeninė žmonių laisvė į savarankiškus veiksmus bei disponavimą turtu, jo valdymą ir naudijimą. Antroji paradigma – daugialypio solidarumo – akcentuoja šeimą ir įvairių visuomenės grupių solidarumą; pabrėžiama atskirų socialinių grupių ryšių svarba. Tuo tarpu piliečių lygybės paradigma skelbia, kad visi piliečiai turi turėti vienodas galimybes ir atvirus kelius savo numanymų įgyvendinime.

Skirstant šalis į atskiras gerovės modelių grupes svarbu atsižvelgti į visa eilę kriterijų. Pirmiausia atsižvelgtina į socialinių išmokų ir socialinių paslaugų santykį, kuris Šiaurės ir Kontinentinės Europos šalyse yra akivaizdžiai didesnis socialinių paslaugų atžvilgiu, nei Pietų ir Rytų Europos šalyse.

Guogis, A. (2010) nurodo, kad taip pat labai svarbus kriterijus yra ir socialinio administravimo sistema: viešųjų paslaugų kokybė priklauso nuo privataus verslo metodų taikymo lygio viešojo sektoriaus vadyboje, politikoje, kultūroje ir socialinėje srityje. Naujoji viešoji vadyba stipriai paveikė socialinės apsaugos organizavimą, vis labiau akcentuojant “ekonomizaciją”, orientaciją į rezultatus, kiekybinių rezultatų viršenybę prieš kokybinius, “klientų pasitenkinimą”.

Garland (2014), nurodo, kad gerovės valstybė ne visada yra tiesiogiai susijusi su vyriausybės administraciniu aparatu. Yra ir tokių pavyzdžių, kai šalyje įvairių paslaugų ar išmokų teikimas nėra tiesiogiai administruojamas vyriausybės. Valstybėse pagrindinį viešųjų paslaugų teikimo vaidmenį gali atlikti ir įvairios nevyriausybines organizacijos, o kai kurios priemonės gali būti paliktos reguliuoti pačios šalies rinkos ar tapti net šeimos atsakomybe, valstybei lieka atlikti tik pasyvų vaidmenį.

„Gerovės valstybė” po Antrojo pasaulinio karo tapo vienu svarbiausių viešosios politikos komponentų, išgyvenusių įvairias ūkines ir politines reformas. Tačiau socialinės globos reformos kontinentinėje srityje Europoje ilgai ir sunkiai įgyvendinamos: stabilios demokratijos sąlygomis reformos būna evoliucinės (Plėšnys, 2014). Globalizacijos procesai vis labiau verčia įgyvendinti reformas socialinės globos srityje, tarptautinės konkurencijos paaštrėjimas priverčia mažinti mokesčius, reformuoti bedarbių pašalpų sistemą bei socialinės saugos sistemas.

Aidukaitė. et al. (2012) siūlo vienuoliką pažangaus požiūrio į socialinę politiką principų: bendruomenės gerovės, socialinės įterpties, socialinio solidarumo, anomijos prevencijos, socialinės nelygybės ir skurdo mažinimo, dekomodifikacijos, progresyvaus apmokestinimo, aktyvios socialinės politikos, socialinio įgalinimo, laimės indekso skaičiavimo ir demokratinės valstybės kaip institucijos.

Taip pat Aidukaitė. et al. (2012) nurodo, kad lyginant gerovės valstybių sistemas, “*galima išskirti penkis skirtingus požiūrius:*

1. *Pagal politikos palyginimą, kai lyginamos sampratos, kuriomis vadovaujantis imamasi veiksmų. Peteris Flora ir Arnoldas Heidenheimeris istoriškai palyginę Europos ir JAV gerovės sistemų vystymąsi priėjo išvada, jog gerovės sistemos skirtingose šalyse dažnai vystosi panašiomis kryptimis (Flora, Heidenheimer, 1982).*
2. *Pagal „įeigos“ (indėlio) palyginimą. „Įeiga“ sudaro ištekliai, kurie patenka į gerovės sistemą. H. L. Wilensky'is savo darbe apie gerovės išlaidas (Wilensky, 1975) atskleidžia, jog pagrindiniai gerovės sistemas nulemiantys veiksniai yra tų sistemų amžius ir gyventojų struktūra.*
3. *Pagal „išeigos“ palyginimą. Skirtingos šalys, kuriose teikiamos gerovės paslaugos, veikia pagal nevienodas taisykles ir struktūras. Esping-Andersenai tai aiškina organizacijų pobūdžiu ir specifinių paslaugų teikimu. Tokiu atveju šalys užima skirtingas pozicijas.*
4. *Pagal operacijų palyginimą. Tai daroma nuodugniai vertinant išmokų ir paslaugų operacijas – ką jos atlieka, kaip už jas apmokama ir kas jas organizuoja.*
5. *Pagal gautų rezultatų palyginimą. Taip įvertinama ne tai, kas ketinta pasiekti ar kokio pobūdžio buvo procesas, bet ar žmonės „turėjo iš to naudos“. „Luxembourg Income Study“ yra būtent tokio pobūdžio darbas, kai pagal rezultatų pasiekimą yra įvertinamos ir palyginamos skirtingų šalių socialinės apsaugos sistemos (Luxembourg Income Study Working Paper Series, 1993–2010).”*

Kaip matyti, apibrėžti, kur yra tam tikros rūšies gerovės valstybės ribos yra labai sudėtinga, net gal nelabai ir įmanoma, dėl to, kad siekiant užtikrinti saugumą ir spręsti socialines rizikas kiekviena valstybė pati nusprendžia koku laipsniu atsakomybė yra perkelta vyriausybei, o koku laipsniu – rinkai; kas lieka nevyriausybiniam sektoriui arba šeimai. Plačiuoju požiūriu gerovės valstybė yra minima kaip vyriausybės vaidmuo visuomenės gyvenime ir ekonomikos srityje, kur pagrindinis tikslas yra siekti stabilumo, apsaugos. Vyriausybė gerovės valstybės vykdymui pasitelkia įvairiais įrankiais, tokiais kaip: draudimas, ekonomikos vadyba, socialinių paslaugų teikimas kartu su mokesčiais, teisinis reguliavimas, kuris užtikrina visų reikalingų funkcijų vykdymą.

Aidukaitė. et al. (2012) savo tyrime šalis lygino pagal bendrąsias išlaidas socialiniai apsaugai, BVP vienam gyventojui, PPS (perkamosios galios standartais), BVP augimo tempus, Džini indeksą, atotrūkį tarp turtingiausių ir vargingiausių gyventojų, absoliutų skurdo lygį, atskirus skurdo ir rizikos rodiklius, minimalų atlyginimą. Taip pat nurodoma, kad kituose tyrimuose šalys į gerovės modelius skirstomos pagal keturias charakteristikas: išlaidas socialinei politikai, dominuojančią gerovės valstybės finansavimo sistemą (socialinį draudimą ir valstybės biudžetą), pagrindinius veikėjus (valstybę, privačias institucijas, savivaldybes, nevyriausybinės

organizacijos, šeima) ir pagrindinės socialinės politikos tikslą, skatinantį gerovės valstybės modelio formavimąsi.

Atskiruose tyrimuose tyrėjai neretai akcentuoja skirtingus gerovės valstybės požymius, todėl kaip taisyklė išskiria skirtingus gerovės režimus arba priskiria jiems skirtingas šalis. Ti galime pamatyti ir pirmuose gerovės valstybės modeliuose, pateikiamuose 2 paveiksle.

2 paveikslas

Pirmieji gerovės valstybės modeliai

G.Esping-Andersono modeliai

Idealūs W.Korpio ir J.Palmės modeliai

RODIKLIAI	SOCIALDE-MOKRATINĖ GEROVĖS VALSTYBĖ	KONSERVATYVI-KORPORATYVINĖ GEROVĖS VALSTYBĖ	LIBERALI GEROVĖS VALSTYBĖ	Modelis	Kvalifikacinės sąlygos: teisės gauti išmokas	Išmokų lygis	Darbuotojų-darbdavių kooperacija administruojant programas
SKURDO LYGIS	Mažiausias	Vidutinis	Didžiausias	Taikinio / Targeted	Įrodytas poreikis	Minimalus	Ne
KLASINĖ NELYGYBĖ	Mažiausia	Vidutinė	Didžiausia	Savanoriškas valstybės subsidijuojamas / Voluntary state-subsidised	Narystė, įnašai	Vienodo dydžio ir susietos su buvusiu užmokesčiu	Ne
LYČIŲ NELYGYBĖ	Mažiausia	Didžiausia	Vidutinė	Korporatyvinis /Corporatist	Priklausymas profesinei kategorijai ir dalyvavimas darbo rinkoje	Susietas su buvusiu užmokesčiu	Taip
PAGRINDINIS KRITERIJUS SUTEIKIANTIS TEISĘ Į GEROVĖS IŠMOKAS IR PASLAUGAS	Pilietybė ar leidimas gyventi šalyje	Dalyvavimas darbo rinkoje ir įmokos	Įrodytas reikalingumas	Pagrindinio saugumo / Basic security	Pilietybė ar įmokos	Vienodas (plokščias) tarifas	Ne
PIRMINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ PILIEČIŲ GEROVĘ	Valstybė prisiima didžiausią atsakomybę	Pirminė atsakomybė pirmiausiai tenka darbdaviams, šeimai ir tik po to valstybei	Rinkai tenka didžiausia atsakomybė	Visapusiškas / Encompassing	Pilietybė ir dalyvavimas darbo rinkoje	Vienodas (plokščias) tarifas ir užmokesčiu susietas	Ne
DEKOMODIFIKACIJA	Didžiausia	Vidutinė	Mažiausia				

Šaltinis: Aidukaitė. et al. (2012)

Espingas-Andersenas (1990), bene žymiausias gerovės valstybės tyrimų mokslininkas, apibrėžia gerovės valstybę kaip valstybės atsakomybę užtikrinti tam tikrą pagrindinį gerovės savo piliečiams būdą. Pasak jo yra trys gerovės modeliai:

1. **liberali gerovės valstybė** (JAV, JK, Kanada, Australija, Airija ir Naujoji Zelandija)
2. **konservatyvi gerovės valstybė** (pvz., Prancūzija, Vokietija, Austrija, Belgija)
3. **socialdemokratinė socialinė valstybė** (Švedija, Norvegija, Danija, Suomija)

Tokių gerovės modelių modelių rūšių išskyrimo pagrindas – trys kriterijai: aprūpinimas būstu, stratifikacija; o taip pat svarbu kuris institutas dominuoja iki galo užtikrinant socialinį saugumą (tai gali būti rinkta, valstybė ar šeima).

Taip pat teigiama, kad pirminė gerovės valstybės funkcija yra užtikrinti visų žmonių grupių lygybę, socialinį bei ekonominį saugumą. Tai galima padaryti sukūriant darbo vietas, mažinant pajamų nelygybę, teikiant paramą skurstantiems vaikams, kad jie galėtų įgyti išsilavinimą, taip užtikrinant bazines pajamas. Taip reguliuoti įstatymus, įvesti privalomus draudimus, kurie apsaugotų nuo galimų rizikų ir taipogi valstybė turi užtikrinti, kad draudimo rūšys būtų prieinamos

kiekvienam šalies gyventojui. Svarbus kriterijus yra kaip piliečiai vertina savo valstybės atsakomybę už visa tai.

Nagrinęjant skirtingus gerovės valstybės modelius (režimus), taip pat paminėtini Skuodis (2009) ir Guogis (2012), anot kurių vienas iš pirmųjų pasaulyje gerovės valstybių klasifikacijos grupes, nenurodydamas konkrečių valstybių, išanalizavo ir pateikė anglų politologas Richardas Titmusas. Jis įvardino tokius gerovės valstybės modelius:

- **likutinis arba marginalinis geroves modelis**, kuriame pagrindiniai gerovės šaltiniai ir užtikrintojai yra rinka ir šeima. Pagal Titmusą valstybė savo paramą suteikia tik kraštutiniu atveju, kai pagrindiniai užtikrintojai (rinka ir šeima) to negali suteikti;
- **gamybos rezultatų arba socialinės politikos modelis**, kuriame socialiniai pageidavimai ir poreikiai yra patenkinami atsižvelgiant į darbo pasiekimus, jo produktyvumą ir darbo našumą;
- **institucinis perpaskirstymo modelis**, kuriame socialiniai poreikiai tenkinami atsižvelgiant į jų būtinumą ir neišvengiamumą žmogui.

Kiti autoriai teigia, jog gerovės modelis yra žymiai daugiau, nei tik pajamų perskirstymo politika ar socialinis draudimas. Visuomenės švietimas, būsto paslaugos taip pat yra svarbios dalys visuomenės gerovei užtikrinti. Didėjantis skurdas, nelygybė kuria įtampas tarp skirtingų žmonių sluoksniu. Dėl šios priežasties valstybei tenka pačiai priimti sprendimus ir padėti savo piliečiams, užtikrinti jiems tinkamą sveikatos, socialinę apsaugą, būstą ir visas švietimo paslaugas. A. Bitinas laiko, kad tinkamą gerovės valstybę sudaro keturi ramsčiai:

- sveikatos apsauga;
- socialinė apsauga;
- švietimo sistema;
- aprūpinimas būstu.

Galima pastebėti, kad konkretų gerovės valstybės modelį konkreči valstybė pasirenka priklausomai nuo to, kaip ji organizuoja savo finansų perskirstymą įvairioms socialinėms reikmėms (draudiminių, nedraudiminių ir kategorinių ir universalių) ir organizuoja jų teikimą.

Taip pat įdomu ir tai, kad, kaip rodo atskiri tyrimai, post-socialistinės gerovės valstybės, panašu jada skirtingų gerovės valstybės modelių kūrimo kryptimis. Pavyzdžiui, Diakonas (1992) prognozavo kad Rytų Europos šalys ateityje plėtos savo socialinę politiką į skirtingus režimus, kurie gali būti net už trijų Esping-Anderseno aprašytų gerovės kapitalizmo pasaulių. Jis pažymėjo socialinę politiką Bulgarijos, Lenkijos, Rumunijos, Serbijos ir Sovietų Sąjungos, kaip post-socialistinio konservatorių-korporatyvinio gerovės režimo. Pasak Diakono, režimą galima apibrėžti kaip autoritarinį korporatyvizmą, kurį formuoja įtaka katalikų mokymo bei istorinio absoliutizmo ir autoritarizmo palikimo. Be to, „postkomunistinio konservatyvaus korporatyvizmo

išraiška užfiksuoja ideologinį ir praktinį atsivadimą socialistiniam vertybes, kai kurių senųjų sargybinių išlaikymą valdžioje ir socialinius pagrindinius darbo interesus “(Deacon 1993: 197). Nepaisant to, kitos post-socialistinės šalys, pasak Diakono, palaipsniui vystysis į vieną iš Esping-Anderseno apibrėžtų režimų. Vengrija ir buvusi Jugoslavijai būtų taikomas liberalus režimas, Čekijos Respublikai socialdemokratinis režimas, o Rytų Vokietija prisijungtų prie konservatorių-korporatyvistinio režimo.

Kiti autoriai (Aidukaite (2004); Wehner ir kt. (2004) bandė sugrupuoti Rytų Europos šalis į atskirą režimą, kuris nepatenka į Esping-Anderseno režimų trilogiją. Jie šį režimą pavadino Rytų Europos arba post-socialistiniu ir apibūdino kaip turintį tiek liberalių ir politinių savybių, tiek savybių, būdingų konservatyviems korporatyviniams režimams.

Tuo tarpu Kwon (1997) bando pratęsti tipologiją į Rytų Aziją ir galų gale ginčijasi dėl naujo tipo, taikytino šalims tokioms kaip Korėja ir Japonija. Kasza (2002) teigia, kad mažai tikėtina, kad kuri nors vykdančią pagrindinę socialinę ir ekonominę politiką, šalis bus arti to paties tipo ir skirtingas veikėjų istorijas, politiką ir politikos formavimą skirtingose gerovės srityse. Bamba (2005) palaiko šią nuomonę atlikdama specialią sveikatos priežiūros politikos analizę).

Vis dėlto Esping-Anderseno tipologija išlieka dominuojanti lyginamajame diskurse apie gerovės valstybes. Tipologijos sėkmė grindžiama ne tik intuicija patrauklumas lyginamiesiems tyrėjams, bet ir tai, kad jis sieja konkretų gerovės valstybės formą, už jos esanti politinė ir socialinė istorija įsteigimas.

Žinoma, analizuojant skirtingus gerovės valstybės modelius būtina atsižvelgti ir į tai, kad visuomeniniai modeliai savo prigimtimi yra tvarūs. Daugybė tyrimų buvo skirta tirti kodėl tam tikros šalys yra linkusios laikytis skirtingų organizavimo paradigmu, net ir esant panašumams pagal daugelį konkrečių aspektų, ar patiriant panašius vidaus ir išorės sukrėtimus (Titmuss, 1974; Esping-Andersen, 1990). Didžioji dalis literatūros akcentuoja prisiimto vaidmens poveikį (Pierson (2004)), kur tam tikri pagrindiniai sprendimai daromia tam tikrose kritinėse situacijose ir apriboja galimus pasirinkimus dešimtmečiams (nors tai neturėtų būti aiškinama pernelyg griežta prasme (žr. Crouch, 2001)

1.3. Atskirų gerovės valstybės modelių ypatumai

Apibendrinant nagrinėtas gerovės valstybės modelių rūšis, galima pastebėti, kad gerovės valstybės modeliai daugiausiai paremti socialinės politikos ypatumais, tačiau šiame magistro darbe, atliekant tyrimą, prie trijų klasikinių gerovės valstybės modelių taip pat priskiriamas kai kurių autorių kaip atskiras gerovės valstybės (post-socialistinis) modelis, kuriam priskiriamos naujai į Europos Sąjungą įstojusios šalys. Taip pat, kaip atskiras galimas gerovės valstybės modelis

kai kurių autorių išskiriamos Pietų Europos šalys. Taigi toliau detaliai nagrinėjami tokių gerovės valstybės modelių ypatumai:

- kontinentinis gerovės valstybės modelis;
- Skandinavijos šalių gerovės valstybės modelis;
- anglosaksiškasis gerovės valstybės modelis;
- Pietų Europos šalių gerovės valstybės modelis;
- naujai į ES įstojusių šalių modelis.

Toliau šiame poskyryje nagrinėjami kiekvieno iš šių gerovės valstybės modelių rūšių ypatumai.

1.3.1. Kontinentinio gerovės valstybės modelio ypatumai

Kontinentinis modelis orientuojasi į darbą kaip gerovės šaltinį, remiasi įmokų sistema. Jame laikomasi nuostatos, kad socialinė politika yra pagrindinis politinės tvarkos elementas, kuris kelia valstybės darbo našumą, bei skatina asmenis plačiau gilinti savo turimas žinias, siekti stabilumo ir pusiausvyros tarp kapitalo ir darbo. Šiame modelyje minėta socialinė politika, garantuoja stabilų pragyvenimo lygį nedirbantiems, kaip motyvacinė priemonė. Modelyje pagrindinis valstybės tikslas yra rūpinimasis šalies gyventojais tuomet, kai jie už save negeba to padaryti, pavyzdžiui asmeniui išėjus į pensiją ir asmens ligos atveju.

Jame dominuoja valstybinės draudimo schemos, siejamos su padėtimi darbo rinkoje.

Šis gerovės valstybės modelis savo tikslų siekia padedant nevyriausybinėms organizacijoms bei savivaldoms.

Taip pat šio modelio išmokų dydis priklauso nuo asmens dalyvavimo darbo rinkoje, bei žmogaus sumokėtų įmokų, socialinio draudimo sistemai.

Kontinentiniame modelyje labai didelis dėmesys yra skiriamas hierarchijai - šeima ir bažnyčia, kai vietinė valdžia yra laikoma paskutiniu pagalbos kreipimosi elementu, t.y, kai žmonės pagalbos atveju į ją kreipiasi vėliausiai. Šiame modelyje asmuo už savo gerovę turi atsakyti pats, jis yra atsakingas už savo visus poelgius, taigi šis modelis akcentuoja, kad kuo labiau žmogus sieks savo tikslų, kuo platesni bus jo užmojai, tuo jis jausis laisvesnis ir pilnavertiškesnis, bei pasiekiami tikslai taps lengviau įgyvendinami. Valstybė skatina verslininkus, turinčius savo privatų pragyvenimo šaltinį, prisidėti prie socialinių projektų įgyvendinimo (Seeleib-Kaiser, 2013).

Šiame modelyje orientuojamasi į asmeninę atsakomybę už savo gerovę. Valstybė, savo ruožtu, minimaliai kišasi į socialinę sferą. Šis modelis tik skurde atsidūrusiems ir tie, kurie negali pasirūpinti savimi (Pfau-Effeinger, 2005), pavyzdžiui nepilnamečiams ar asmenims, išėjusiems į pensiją, taiko socialinę apsaugą, tad gavėjų skaičius yra labai minimalus, nes suskirstyti asmenys

yra griežtai kontroliuojami bei atrenkami. Taip šio modelio valstybės, orientuojasi ir į tuos gyventojus, kurie dirbdami gauna mažas pajamas ir jiems reikalinga socialinė parama, tačiau išmokų dydis yra labai minimalus, nes tokiomis išmokomis valstybė siekia sumažinti skurdo ir nedarbo problemas. Taip pat šio modelio valstybės skatina rinka, kišdamiesi aktyviai arba pasyviai, tai yra, kai valstybės kišimasis yra pasyvus, jis traktuojamas kaip minimalus kišimasis, o kai aktyvus, tuomet valstybė skatina privačias schemas. Šio modelio asmeninė gerovė priklauso nuo įvairių priežasčių, tokių kaip: sveikatos būklė, šeimyninė padėtis, išsilavinimas, ar jo gebėjimas konkuruoti laisvoje rinkoje.

Galima padaryti tokią prielaidą, kad šis modelis, taip pat yra socialinės globos modelis, bet socialinės išmokos yra mažesnės lyginant su kitais gerovės valstybės modelių atstovais.

Lietuva 1990 - 1991 metais priklausė kontinentiam modeliui, kuris rėmėsi „bismarkiniu“ socialinės politikos modeliu, kurio svarbiausia idealogija buvo darbo rinkos teisės principas. Šio modelio pagrindinis rodiklis yra socialinės išmokos, t.y., sodra, kuri priklauso nuo darbo dalies funkcionavimo, kadangi net 85 procentai šalies finansų, sudaro socialinio draudimo išmokos. Esant gerai šalies ūkio padėčiai, t.y., augant ekonomikai ir plečiantis darbo rinkai, šis rodiklis kaskart auga, tarkime, kad jam išaugus, išauga ir socialinės pašalpos. Atsistatant Lietuvos valstybei, buvo pasirinktas šis gerovės modelis, kuris rėmėsi darbo rinkos principais, tokiais kaip, darbo užmokesčio padidinimas ir darbo stažo reikšmė, siekianti socialinių išmokų. Nuo sodros išmokų į nacionalinį biudžetą, bei privataus ūkių pasiekimo, priklauso Lietuvos rinkos sistema, nors ji ir buvo kuriama kaip valstybinės sistemos. Remiantis gerovės modelių principais, Lietuvos socialinės apsaugos raidos etapai skirstomi į (Bitinas, 2011; Guogis, 2014):

- šalies socialinio draudimo, kaip sistemos, sukūrimą;
- socialinio draudimo principų įgyvendinimą;
- privačių pensijų fondų, kaip papildymų sodros sistemai, sukūrimą.

Šiame gerovės valstybės modelyje laikomasi nuostatos, kad socialinė politika yra esminis ekonominės ir politinės tvarkos elementas, padedantis kelti darbo našumą, skatinti darbuotojus kelti kvalifikaciją, siekti socialinio stabilumo ir pusiausvyros tarp darbo ir kapitalo (Manow, 2000). Socialinė politika šiame modelyje yra stabilų pragyvenimo lygį nedirbantiems garantuojanti priemonė.

1.3.2. Skandinavijos šalių gerovės valstybės modelio ypatumai

Skandinavijos šalių perskirstomasis modelis remiasi tuo, kad universali gerovė yra prieinama kiekvienam asmeniui. Tai stipraus socialinio solidarumo modelis, tad valstybės išsikeliama tikslai dažniausiai būna labai ambicingi socialinės politikos srityje. Šiame modelyje

išmokos yra ganėtinai didesnės, nei minėtuose kituose modeliuose, jos yra universalios bei aukšto lygio, kurios dažniausiai būna kompensuojamos įvairiems poreikiams patenkinti, todėl jos dažnai yra finansuojamos iš bendrųjų mokesčių sistemos (Guogis, 2012). Šio modelio valstybės paprastai vadovaujasi idėja, kad visų piliečių teisės į socialinę apsaugą yra vienodos, šiuo būdu visi žmonės ar visuomenė turi atsakyti už kiekvieno piliečio gerovę. Ši sistema orientuojasi ne tik socialiniame rizikos saraše atsidūrusiems asmenims, bet ir į visus kitus gyventojus, neatsižvelgdami į jų dalyvavimą darbo rinkoje, taigi už visų asmenų pilietinę apsaugą bei priežiūrą, atsako pati valstybė (Leonavičius, Žilys, 2009). Šio modelio valstybės siekis yra „išstumti“ pačią rinką iš socialinių poreikių tenkinimo srities. Taigi, šis „gerovės valstybės“ modelis glaudžiausiai siejamas su Skandinavijos valstybėmis, tokiomis kaip Švedija, Norvegija ir kitos.

2 lentelė

Tyrinėtojų klasifikavimo modeliai (sudaryta autoriaus)

Richard Morris Titmuss	Gosta Esping-Andersen
Institucinis	Liberalusis
Marginalinis	Konservatyvusis
Socialinės politikos	Socialdemokratinis

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus pagal Guogis (2012)

Šį gerovės valstybės modelį galima įvardinti persikirstomuoju modeliu, kuris remiasi tuo, kad universali gerovė yra prieinama kiekvienam asmeniui. Tai stipraus socialinio solidarumo modelis, tad valstybės išsikeliama tikslai dažniausiai būna labai ambicingi socialinės politikos srityje. Šiame modelyje išmokos yra ganėtinai didesnės, nei minėtuose kituose modeliuose, jos yra universalios bei aukšto lygio, kurios dažniausiai būna kompensuojamos įvairiems poreikiams patenkinti, todėl jos dažnai yra finansuojamos iš bendrųjų mokesčių sistemos (Jesper, Waldenstrom, 2005). Šio modelio valstybės paprastai vadovaujasi idėja, kad visų piliečių teisės į socialinę apsaugą yra vienodos, šiuo būdu visi žmonės ar visuomenė turi atsakyti už kiekvieno piliečio gerovę. Ši sistema orientuojasi ne tik socialiniame rizikos saraše atsidūrusiems asmenims, bet ir į visus kitus gyventojus, neatsižvelgdami į jų dalyvavimą darbo rinkoje, taigi už visų asmenų pilietinę apsaugą bei priežiūrą, atsako pati valstybė (Lewis, 2002). Šio modelio valstybės siekis yra „išstumti“ pačią rinką iš socialinių poreikių tenkinimo srities.

Skandinavijos šalių gerovės valstybės modelis pasižymi ir tuo, kad jame akivaizdi plačios apimties ir dideliais mokesčiais finansuojama gerovės valstybė, išskirtinėmis išlaidomis švietimui, aukštais gyvenimo standartais (ilga gyventojų gyvenimo trukmė, didelis išsilavinusių žmonių procentas), didele visuomenės lygybe (maža pajamų pasiskirstymo nelygybė; žemas

skurdo lygis) ir gerovės valstybės finansavimą užtikrinančiu aukštu užimtumo lygiu (Hassler, Mora, Storesletten, Zilibotti, 2002).

Viena iš pagrindinių Skandinavijos šalių modelio savybių yra socialinio aprūpinimo ir darbo sąsaja. Tai reiškia, kad siekiant visiško užimtumo, tuo pat metu skatinama priklausomybė nuo pasiekimų. Iš vienos pusės, laikoma, kad teisė dirbti turi tokį patį statusą kaip ir teisė į pajamų apsaugą. Iš kitos pusės, valstybė, patirdama milžiniškas išlaidas, norėdama išlaikyti solidarią, universalią ir dekomodifikuojančią socialinių paslaugų sistemą, privalo minimizuoti socialines problemas, kartu maksimizuojant biudžeto pajamas. Tai lengviausia pasiekti, kai šalyje yra didelis darbo užimtumas ir tik nedaugelis naudojami teise į socialines išmokas.

1.3.3. Anglosaksiškojo gerovės valstybės modelio ypatumai

Šis gerovės valstybės modelis orientuojasi į darbą kaip gerovės šaltinį, remiasi įmokų sistema. Jame laikomasi nuostatos, kad socialinė politika yra pagrindinis politinės tvarkos elementas, kuris kelia valstybės darbo našumą, bei skatina asmenis plačiau gilinti savo turimas žinias, siekti stabilumo ir pusiausvyros tarp kapitalo ir darbo (Guogis, 2012). Šiame modelyje minėta socialinė politika, garantuoja stabilų pragyvenimo lygį nedirbantiems, kaip motyvacinė priemonė. Modelyje pagrindinis valstybės tikslas yra rūpinimasis šalies gyventojais tuomet, kai jie už save negeba to padaryti, pavyzdžiui asmeniui išėjus į pensiją ir asmens ligos atveju. Jame dominuoja valstybinės draudimo schemas, siejamos su padėtimi darbo rinkoje. Šis „gerovės valstybės“ modelis savo tikslus siekia padedant nevyriausybinėms organizacijoms bei savivaldoms. Taip pat šio modelio išmokų dydis priklauso nuo asmens dalyvavimo darbo rinkoje, bei žmogaus sumokėtų įmokų, socialinio draudimo sistemai. Anglosaksiškajame modelyje labai didelis dėmesys yra skiriamas hierarchijai - šeima ir bažnyčia, kai vietinė valdžia yra laikoma paskutiniu pagalbos kreipimosi elementu, t.y, kai žmonės pagalbos atveju į ją kreipiasi vėliausiai (Aidukaitė, 2010). Šiame modelyje asmuo už savo gerovę turi atsakyti pats, jis yra atsakingas už savo visus poelgius, taigi šis modelis akcentuoja, kad kuo labiau žmogus sieks savo tikslų, kuo platesni bus jo užmojai, tuo jis jausis laisvesnis ir pilnavertiškesnis, bei pasiekiami tikslai taps lengviau įgyvendinami. Motyvaciniame modelyje valstybė skatina verslininkus, turinčius savo privatų pragyvenimo šaltinį, prisidėti prie socialinių projektų įgyvendinimo. Taigi, galima teigti, kad tai socialinės globos modelis, kurio istorinė kaita siejama su Vokietijos valstybe, tačiau jis taikomas ir kitose Europos sąjungos valstybėse ir šis modelis glaudžiausiai siejamas su krikščionių demokratų partijomis.

Pasižymi plačios apimties ir dideliais mokesčiais finansuojama gerovės valstybe, išskirtinėmis išlaidomis švietimui, aukštais gyvenimo standartais (ilga gyventojų gyvenimo

trukmė, didelis išsilavinusių žmonių procentas), didele visuomenės lygybe (maža pajamų pasiskirstymo nelygybė; žemas skurdo lygis) ir gerovės valstybės finansavimą užtikrinančiu aukštu užimtumo lygiu (Myles, Quadagno, 2002):

- Dominuoja aukšto lygio universalios išmokos (pritaikytos skirtingiems poreikiams);
- Orientuojamasi į visus piliečius;
- Valstybė siekia „išstumti“ rinką iš socialinių poreikių tenkinimo srities.

Aidukaitė. et al. (2012) nurodo, kad anglosaksiškoji *“socialinė politika turėtų atitikti V. Beveridžo „institucinės gerovės valstybės“ politikos principus. Jos esmę sudaro socialinė apsauga ir gerovės paslaugų suteikimas vadovaujantis teisės principu (Ginsburg, 1995: 141–143). Tačiau praktiškai Jungtinės Karalystės socialinė gerovė yra tolima tokiam idealui, nes socialinė jos apsauga yra žemo lygio, o gerovės paslaugos griežtai ribojamos. Jungtinė Karalystė, nors ir turinti kai kurių „institucinio modelio“ elementų, vis tik yra ryškiausia liberalaus-marginalinio modelio valstybė Europoje.”*

1.3.4. Pietų Europos šalių gerovės valstybės modelio ypatumai

Aidukaitė. et al. (2012) nurodo, kad *“mokslinėje literatūroje per pastaruosius dešimtmečius išsikristalizavo ir daugiau socialinės politikos modelių, pvz., Pietų Europos arba vadinamasis Viduržemio jūros baseino socialinės politikos modelis. Jam priskiriamos tokios šalys kaip Portugalija, Graikija ir Ispanija”*.

Šių valstybių gerovės valstybės modelis išsiskiria sąlyginai plačia viešųjų paslaugų apimtimi, tačiau neveiksminga socialinės apsaugos sistema (didžiausia pajamų pasiskirstymo nelygybė; aukštas skurdo lygis; išskirtinai mažas socialinių išmokų, skirtų skurdo mažinimui, veiksmingumas) (Eikemo, Bambra, 2009), tačiau iš esmės gerai išplėtotą sveikatos apsaugą (didelės valstybės išlaidos sveikatos apsaugai, ilga gyventojų gyvenimo trukmė) ir išskirtinai mažu dėmesiu švietimui (mažos išlaidos švietimui, mažas vidurinį išsilavinimą turinčių gyventojų procentas) (Waler, Wong, 2013). Akcentuojama ir tai, kad šioje šalyje yra labai didelė klientelizmo ir patronažo reikšmė (pvz. specialios papildomos išmokos).

Kaip nurodo Aidukaitė. et al. (2012), *“ypač didelės senatvės pensijos sudaro didžiausią Pietų Europos šalių socialinės apsaugos išlaidų dalį. Socialinės paslaugos Portugalijoje, Ispanijoje, Italijoje, Graikijoje, Kipre ir Maltoje yra išplėtos gerokai mažiau, nei Šiaurės Europos šalyse. Čia socialinės išmokos yra didelės, bet jų lyginamasis svoris, lyginant su socialinėmis paslaugomis, yra gerokai mažesnis nei Pietų Europoje. /.../ Nors Pietų Europos šalys per pastaruosius du dešimtmečius, kol jose jautėsi ekonominis pagyvėjimas, labai stipriai išplėtojo savo socialines programas ir daug kur įveikė atsilikimą, kelių pastarųjų metų ekonominės padėties*

pablogėjimas ir ilgametės valstybių skolos sustabdė pradėtus darbus ir atbloškė šias šalis daugelį metų atgal.”

Tradicinėje Pietų Europos šeimoje bent vienas iš šeimos narių yra įsidarbinęs „garantismo“ (apsaugotųjų) sektoriuje. Tokiu būdu yra užtikrinama visos šeimos gerovė (Genschel, 2004). Taip pat gausios šeimos užtikrina vaiko priežiūros bei paramos pagyvenusiems asmenims teikimą (Nauck, Groepler, Yi, 2017). Taigi, šis modelis pasižymi aukštu familializmo laipsniu, kur šeima yra pagrindinė gerovės kūrėja.

Apibendrinant galima pastebėti, kad Pietų Europos gerovės valstybės modelis tai – *“socialinio draudimo socialinės apsaugos modelis, besiremiantis socialine partneryste darbo rinkoje ir socialinėje politikoje, taip pat katalikiška socialine subsidiarumo samprata /.../. Politinis prioritetas suteikiamas pensijoms ir universaliai, labai socializuotai sveikatos apsaugai. Vis tik kitose srityse valstybės vaidmuo suteikiant gerovę išlieka silpnas. Šalyje akivaizdžiai nesugebama kovoti su ikimoderniu partiniu patronažu ir klientelizmu.”* (Aidukaitė. et al., 2012).

1.3.5. Naujai į ES įstojusių šalių gerovės valstybės modelio ypatumai

Anot Aidukaitė. et al. (2012) ir Bazant, U. ir Schubert, K. (2009), „Vakarų“ ir „Rytų“ *“valstybių institucinius skirtumus, kurie iki šiol vis dar gali būti labai nežymūs. Taip yra todėl, kad Vidurio ir Rytų Europos valstybės vykdė ir vis dar tebevykdo gana visapusišką socialinę politiką, t. y. socialinė politika iki šiol apima beveik visus gyventojus, remiamos visos rizikos grupės (Aidukaite, 2004). Jei šią politiką nagrinėsime neatsižvelgdami į socioekonominį kontekstą (išmokų dydį ir paslaugų kokybę) ir gerovės valstybės veiklos rezultatus, galime susidaryti klaidingą nuomonę, jog pagal apimtį, tikslus ir struktūrą Vidurio ir Rytų Europos socialinė politika yra gana aukšto lygio ir prilygsta ar net pralenkia Vakarų valstybes.”*

Šiame gerovės valstybės modelyje pirmenybė teikiama valstybei. Valstybė prisiima didžiausią atsakomybę užtikrinant kiekvienam valstybės piliečiui materialinę gerovę, palaiko visiško užimtumo politiką, suteikia kiekvienam piliečiui darbo vietą ir užmokestį, tenkinantį individo poreikius (Johnston, Banting, Kymlicka, Soroka, 2010). Tokia valstybė stengiasi pašalinti skurdo, nedarbo, nelygybės problemas ir neleisti joms atsirasti. Socialinė – demokratinė gerovės valstybė yra universali ir skatina lygybę. Jis remiasi socialinės pilietybės teise. Socialinė pilietybė reiškia, kad valstybė kiekvienam šalies piliečiui garantuoja minimalų pragyvenimo lygį, nepriklausomai nuo jo dalyvavimo darbo rinkoje (Geddes, 2003). Šiame modelyje vyrauja padidintas valstybės vaidmuo, padidintas rinkos reguliavimas, didesnės socialinės išmokos.

Naujai į ES įstojusių šalių modelio valstybėse, valstybės institucijos minimaliai kišasi į socialinę sferą, o pirmenybė teikiama rinkai. Valstybė globoja tik tuos socialinius gyventojų

sluoksnius, kurie patys negali pasirūpinti ir stengiasi. Tokia socialinė pagalba yra minimali ir skiriama konkrečioms adresatams bei griežtai kontroliuojama. Šis modelis stengiasi, kad pats individas dalyvautų rinkoje ir užsitikrintų sau gerovę ir pragyvenimo šaltinį (Levi-Faur, 2013). Vadinas, valstybė tarsi įsipareigoja garantuoti piliečių užimtumą, jų pajamų apsaugą bei vystyti persikirstomąją socialinės apsaugos sistemą.

Ryškėja tendencija perėjimo iš kolektyvinės į vis didėjančią individualią atsakomybę socialinių rizikų draudimo srityje šiuolaikinėse gerovės valstybėse. Svarbus vaidmuo tenka globalizacijai, kuri yra vienas socialinę politiką veikiančių veiksnių (Toots, Bachman, 2013). Individualizacija socialinio draudimo nuo rizikų srityje, kaip ir bet kuris reiškinys, turi stipriąsias ir silpnąsias puses. Individualus draudimas nuo rizikų, kitaip nei gerovės valstybės, negali tinkamai susidoroti su makroekonominiais, sociodemografiniais pokyčiais, todėl tikėtina, kad tokio draudimo klientams gali būti reikalinga pakartotinė gerovės valstybės intervencija (Cerami, Stubbs, 2011). Tokiu atveju kyla klausimas, ar socialinės politikos legitimuoti sprendimai, įtvirtinantys individualų draudimą nuo socialinių rizikų, yra geriausias pasirinkimas, garantuojantis efektyviausią rezultatą. Vienareikšmio atsakymo nėra, greičiau diskusijos, pagrįstos įvairiais argumentais.

Labai svarbu vaidmenį naujai į ES įstojusiose šalyse užima regioninė politika, kurią galima suprasti kaip, viešosios politikos dalį, o jos pagrindinis tikslas yra socialinių ir ekonominių regionų skirtumas, valstybinėje sistemoje. Šią politiką galima suskaidyti į (Onaran, Bosch, 2010):

- Europos Sąjungos regioninė politika, kurios tikslas, sumažinti gerovės lygio skirtumą daugiausiai ir mažiausiai išsivysčiusių valstybių, Europos sąjungos regionose, taip pat skatinti visose regionuose tvarią ir tolygią plėtrą. Lietuva, taip pat įeina į Europos Sąjungos regionus, tad šioje valstybėje taip pat yra siekiama artėjimo prie vidutinio Europos Sąjungos išsivystymo lygio. Pagrindinis šios politinės bendrijos įgyvendinimo įrankis, tai struktūriniai fondai, kurių finansiniai ištekliai padeda sumažinti regionų išsivystymo skirtumus
- Kiekvienos šalies atskira regioninė politika, kurios pagrindinis tikslas taip pat buvo skirtumo sumažinimas, socialiniu ir ekonominiu aspektu, tarp įvairių šalies regionų.

Detaliai nagrinėjant atskirus gerovės valstybės modelius ir skirtingus juos apibūdinančius požymius, galima pastebėti kokie metodai naudojami juos tiriant.

1.4. Gerovės valstybės modelių tyrimai ir jų metodika

Piersen, P. (2000) pastebi, kad noras suprasti gerovės valstybės režimų variacijos priežastis ir pasekmes buvo tapusi viena daugiausiai tyrėjų savo laiku pritraukusių temų, ypač politikos

mokslų srityje. Viešojo socialinio aprūpinimo įvairovė skirtingose šalyse turi didelę įtaką socialiniam gyvenimui, o taip pat ir tarp-nacionaliniams skirtumams šioje srityje. Apskritai gerovės valstybės politika, susidedanti iš įvairių diskrečių, geria matomų vyriausybės programų, yra neblogas šaltinis kūrimui įvairių hipotezių apie lyginamosios viešosios politikos bendras pasekmes, politinę ekonomiją ir politinį vystymąsi.

Kaip pastebi Piersen, P. (2000), valstybės gerovės ekonomikos modelių tyrimų srityje galima išskirti tris “dienotvarkės” klausimus: (i) gerovės valstybės politinės ekonomikos tyrimai; (ii) lyčių skirtumų aspektai gerovės valstybės politikoje; (iii) gerovės valstybės, kaip ilgalaikio, makro-istorinio fenomeno tyrimai (žr. 2 lentelę).

Amenta, E., ir Hicks, A. (2010) peržiūrėdami gerovės valstybės tyrimo metodus, daugiausia dėmesio skirė tam, ką Amenta (2003) pavadino "priežastiniais tyrimais", kada mokslinių tyrimų metodai naudojami įvertinti teoriją ir hipotezes tam tikru reikšmingu būdu (Gerring 2007), arba plėtoja teorinius teiginius, kurie yra transformuojami tam tikru būdu, pavyzdžiui, nustatant taikymo sąlygas hipotezių atžvilgiu (George ir Bennett 2005).

Gerovės valstybės teorija, kaip visuma, gavo naudos ir iš mokslininkų, empiriškai nagrinėjančių panašų dalyką, įvairių metodinių metodų ir dažnai sintezuojančių metodų (Hicks 1999; Huber ir Stephens 2001 m. a) pagalba. Pastebėtina, kad mokslininkų dėmesį formavo dėmesys valstybių priimamiems sprendimams, priimant konkrečias politikos kryptis arba ilgalaikes valstybės veiksmų kryptis (įskaitant atskiras programas), kurios turi pasekmių ir kurias dažnai galima lengvai išmatuoti, pvz., atskiroms programoms skirtų išlaidų sumą.

Amenta, E., ir Hicks, A. (2010) įvardina populiariausius taikytus metodus: istorinį ir palyginamąjį bei jų deriniais grįstus tyrimus. Taikant lyginamąjį metodą atsižvelgiama į gerovės konsolidaciją katalikiškų ir nekatalikiškų tradicijų šalyse.

Grynai statistinių metodų požiūriu Amenta, E., ir Hicks, A. (2010) išskiria plačiai taikomą daugianarę regresiją, atliktą taikant mažųjų kvadratų įvertinimo metodą (įskaitant ir panelinių duomenų regresiją).

3 lenetelė

Gerovės valstybės modelių tyrimai

Tyrimų kryptys	Autoriai	Nagrinėti veiksniai
Gerovės valstybės politinės ekonomikos tyrimai	Esping-Andersen (1985, 1990), Korpi (1983), Stephens (1979); EstevezAbe, Iversen, ir Soskice, 1999; Mares, 1997a, 1997b; Soskice, 1999; Swenson, 1997;	Naujų darbuotojų įdarbinimo kaštai; Darbuotojų galimybės streikuoti; Darbuotojų kolektyvinio atstovavimo gebėjimai; Darbuotojų polinkis investuoti į įmonės ar sektoriaus specifinius gebėjimus, turinčius ypatingą reikšmę darbdaviams

	(Manow, 1997; Rothstein, 1992 (Esping-Andersen, 1999; Iversen, in press; Iversen & Wren, 1998; Scharpf, 1997	Galimybės įmonėms įsitraukti į atlyginimų mažinimą grįstą tarpusavio konkurenciją Įmonių vykdoma įdarbinimo politika Paslaugų ir gamybos sektoriuose dirbančiųjų santykis
Lyčių skirtumų aspektai gerovės valstybės politikoje	(Lewis, 1992; O'Connor, 1993, 1996; Orloff, 1993, 1996 Korpi, 1999; Lewis, 1992; Orloff, 1993	Pajamų nelygybė Lyčių įsidarbinimo netolygumai Moterų galimybės derinti darbą ir motinystę bei kitas atsakomybes Kiek moterys gali būti ekonomiškai savarankiškos
gerovės valstybės, kaip ilgalaikio, makro-istorinio fenomeno tyrimai	Ashford, 1986; Flora, 1986; Flora ir Heidenheimer, 1981; Korpi, 1999;	Įvairios vyriausybės programos ir taikytos priemonės bei jų įtaka įvairiems socialiniams ir ekonominiams rodikliams;

Sudaryta autoriaus pagal Pierson, P. (2000)

Šių metodų taikymas buvo ypatingai reikšmingas įrodant, kad bet kokiam gerovės valstybės režimui ypatingą reikšmę turi šalies ekonomins išsivystymas. Taip pat buvo taikomi ir kiti statistiniai laiko eilučių tyrimų metodai, nenaudojant mažųjų kvadratų metodo. Tačiau tokių tyrimų autoriai susidūrė su gautų rezultatų interpretavimo problemomis. Pabrėžiama, kad pastaruoju metu vis didesnis dėmesys skiriamas panelinių duomenų analizės metodams.

Kiti tyrimų metodai grindžiami įvykio struktūros analize (angl. “*event structure analysis*”) - formaliu kokybinės analizės įrankiu, reikalaujančiu aiškumo priežastingumo tyrimuose.

Kaip nurodo Laužadytė, A. et al. (2018), gerovės ekonomikos modelių tyrimams taip pat gali būti naudojami ir klasterių analizės metaodai, įskaitant ir hierarchinės klasterių analizės metodą. Pastaraisiais metodais siekiama grupuoti šalis į skirtingas grupes – klasterius. Laužadytė, A. et al. (2018) įvardija visa eilę mokslo darbų, kuriuose tinkamai buvo pritaikytas klasterio analizės metodas.

Hierarchinėje klasterio analizėje šalys skirstomos į grupes, pateikiamas grafinis vaizdas – dendograma, kurios pagalba, pritaikius „alkūnės“ metodą įvertinamas galimas atskirų klasterių skaičius. Šis metodas patogus, nes dendogramoje rodomos ne tik pagrindinės šalių grupės, bet ir artimi pogrupiai. Toliau pasirenkamas Euklidinis kvadratinio atstumo rodiklis, kuris, tarp atvejų, lemia ašies subjektų atstumą. Gali būti naudojamas ir Ward metodas naudojamas atvejų grupavimui, kuris sumažina pasiskirstymą grupėse ir padidina jų homogeniškumą. Kintamieji analizėje turėtų būti stabdartzuoti.

Esant didelei gerovės valstybės modelių tyrimams skirtų metodų įvairovei, Aspalter, C. (2020) kelia pagrįstą klausimą: o kokius gi metodus tikslingiausia taikyti? Galimas atsakymas nėra paprastas, nes socialinės politikos institucijos, socialinės politikos rezultatai bei gerovės valstybės sistemos bei jų posistemės yra ypatingai priklausomos nuo konteksto. Siūlomas metodas yra trianguliacijos (kai į tą patį klausimą siekiama atsakyti remiantis bent trimis skirtingais šaltiniais - tokiu būdu gauta informacija nebus apibendrintai taikoma visiems atvejams⁴). Aspalter, C. (2020) išsako nemažai kritikos gerovės valstybės tyrimų atžvilgiu ir siūlo į visą šią problematiką pažvelgti iš naujo.

Apibendrinant mokslinės literatūros, susijusios su gerovės valstybės tipologija, analizę, pastebėtina, kad tarp mokslininkų iki šiol nėra aiškaus sutarimo daugeliu klausimų: pradedant gerovės valstybės samprata, jos modelių rūšimis ir baigiant taikytina tyrimų metodika.

---

4 žr., pavyzdžiui, ES struktūrinės paramos vertinimo metodų gaires

2. TYRIMO METODOLOGIJA

Išnagrinėjus mokslinę literatūrą gerovės valstybės modelių aspektu, buvo pastebėta, kad gerovės valstybės modelių išskyrimas ne tik priklauso nuo pasirinktų analizei kintamųjų, bet taip pat yra kintantis laike dėl konvergencijos, globalizacijos, regionalizacijos ir kitų procesų. Todėl, manytina, nėra beprasmiška tirti gerovės valstybės modelius ir jų skirtumus, ypač, jei tai padeda atskleisti šalyse šiuo aspektu vykstančius pokyčius. Ypač tai pasakytina apie Europos Sąjungos šalis (esamas ir buvusias), kurių atžvilgiu vykdytos pirmosios analizės ir davė pradžią gerovės valstybės modelių išskyrimui.

Todėl šio baigiamojo magistro darbo **tyrimo tikslas** yra nustatyti/išskirti gerovės valstybės modelius (režimus), veikiančius Europos Sąjungos šalyse.

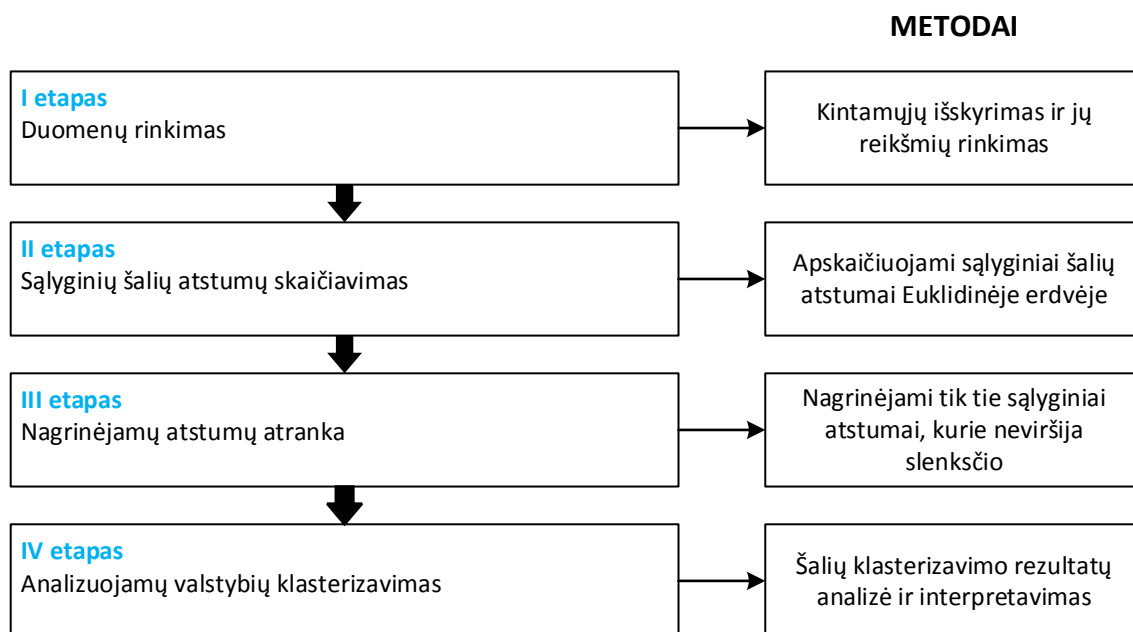
Šiam tikslui pasiekti suformuluojami atliekamo **tyrimo uždaviniai**:

1. Atrinkti analizei tinkamus kintamuosius ir surinkti duomenis apie juos.
2. Nustatyti modulius sąlyginių atstumų Euklidinėje erdvėje tarp skirtingų šalių tų pačių kintamųjų, bendrą šalių sąlyginį atstumą įvertinant kaip paprastą jų vidurkį
3. Atlikti klasterizavimą pagal apskaičiuotus sąlyginius šalių atstumus Euklidinėje erdvėje.

Tyrimo loginė schema pateikta 3 pav.

3 paveikslas

Tyrimo loginė schema

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Pirmajame tyrimo etape išskiriami klasterių analizėje galimai naudotini kintamieji, atsižvelgiant į visa eilę atrankos kriterijų (žr. 4 lentelę). Visų pirma, konkretaus rodiklio atžvilgiu turi būti prieinami duomenys pagal visas nagrinėjamas šalis. Antra, pirmasis kriterijus turi būti tenkinamas kiek įmanomas vėlesniais metais. Rodikliai turi būti atrinkti taip, kad visapusiškai atspindėtų šalių tiek ekonominį vystymąsi, tiek vykdomą intervencinę politiką, tiek gyventojų gerovę. Nagrinėjamu atveju, šie kriterijai buvo tenkinami 2019 m. duomenims šių 29 Europos valstybių atžvilgiu: Austrijos, Belgijos, Bulgarijos, Kroatijos, Čekijos, Kipro, Danijos, Estijos, Suomijos, Vokietijos, Prancūzijos, Graikijos, Vengrijos, Airijos, Italijos, Latvijos, Lietuvos, Liuksemburgo, Nyderlandų, Norvegijos, Lenkijos, Rumunijos, Portugalijos, Slovėnijos, Slovakijos, Ispanijos, Švedijos, Šveicarijos ir JK.

Visi duomenys surinkti iš Pasaulio banko pasaulio vystymosi rodiklių duomenų bazėje.

4 lentelė

Tyrimo naudojami kintamieji

Rodiklių kategorija	Rodiklis	Rodiklio apskaičiavimas
Ekonomiką apibūdinantys kintamieji	BVP vienam gyventojui pagal perkamosios galios standartą	pastoviais 2017 m. JAV doleriais
	BVP vienam dirbančiajam	pastoviais 2017 m. JAV doleriais pagal perkamosios galios standartą
	Pakoreguotos grynosios nacionalinės pajamos (GNP) vienam gyventojui	pastovios 2015 m., JAV doleriais
	GNP vienam gyventojui pagal perkamosios galios standartą	pastoviais 2017 m. JAV doleriais
	Pramonės (įskaitant statybą) pridėtinė vertė	pastoviais 2015 m. JAV doleriais
	Pridėtinė vertė pramoninėje gamyboje	pastoviais 2015 m. JAV doleriais
	Gamybos ir transporto įranga	% nuo visos pridėtinės vertės gamyboje
	Draudimas ir finansų paslaugos	% nuo visų komercinių paslaugų eksporto
	Aukštųjų technologijų eksportas	% nuo viso pramoninės gamybos eksporto
Persikirtimas ir išlaidos sveikatos bei išsilavinimo sistemai	Verslo pradžios procedūrų kaštai	% nuo GNP vienam gyventojui
	Mokestinės pajamos	% nuo BVP
	Vyriausybės išlaidos	% nuo BVP
	Visos einamos išsilavinimui skiriamos lėšos	% nuo visų viešų institucijų išlaidų
	Vyriausybės sveikatos sistemos išlaidos	% nuo BVP
	Vyriausybės sveikatos sistemos išlaidos	% nuo visų vyriausybės išlaidų
Darbo rinkos rodikliai	Darbdaviai	% nuo visų dirbančiųjų; ILO įvertis
	Darbo jėgos įsitraukimo į darbo rinką norma	% nuo visos populiacijos virš 15 m.; ILO įvertis
	Dirbančiųjų ir visos populiacijos nuo 15 m. santykis	ILO įvertis
Gyventojų gerovės rodikliai	Atlygis darbuotojas	% nuo visų išlaidų
	Namų ūkių vartojimo išlaidos	% nuo BVP
	Amžiaus priklausomumo santykis	% nuo darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus
	Mirtingumo norma	1,000 gyventojui
	Gyvenimo trukmė	metais
Vaisingumo norma	gimimų skaičius, tenkantis vienai moteriai	

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Pagal minėtus kriterijus buvo atrinkti 24 rodikliai, suskirstyti į keturias grupes: ekonomiką apibūdinančius; perskirstymo per biudžetą ir išlaidų išsilavinimo bei sveikatos sistemai; darbo rinkos ir gyventojų gerovės. Visi atrinkti rodikliai pateikti 4 lentelėje.

Antrajame tyrimo etape apskaičiuojami sąlyginiai šalių atstumai Euklidinėje erdvėje kiekvieno iš rodiklių atžvilgiu pagal šią formulę:

$$d_{ij} = \frac{\sum_{k=1}^k (|\log(x_i^k) - \log(x_j^k)| \times 100)}{k}, \quad \text{kai } i \neq j \quad (1)$$

kur: d_{ij} – sąlyginis atstumas tarp i ir j šalių; x^k – kintamieji, kurių atžvilgiu skaičiuojamas sąlyginis atstumas; k – kintamųjų skaičius.

Pastebėtina, kad tokiu būdu apskaičiuoti atstumai tuo pačiu yra ir standartizuoti: visi jie apskaičiuojami procentiniais punktais. Be to, kadangi sąlyginiai atstumai apskaičiuojami kaip modulis, visos atstumų įverčių reikšmės yra teigiamos, todėl skaičiavimuose nebūtina naudoti kėlimo kvadratu funkcijos.

Atlikus minėtus skaičiavimus, gaunama šalių sąlyginių atstumų matrica, kurios duomenis analizuojant histogramos pagalba, pasirenkamas klasteriui priklausančių šalių slenkstis. Nagrinėjamu atveju jis sudaro 36,4%. Iš esmės šis metodas naudojamas kaip hierarchinės klasterinės analizės dendogramos alternatyva.

Trečiajame tyrimo etape nagrinėjami tik tie sąlyginiai atstumai, kurie neviršija minėto slenksčio. Jų pagrindu šalys vizualiai grupuojamos į galimus klasterius.

Ketvirtajame tyrimo etape analizuojami ir interpretuojami gauti šalių grupavimo į klasterius rezultatai.

3. GEROVĖS VALSTYBĖS MODELIŲ PALYGINAMASIS TYRIMAS

3.1. Gerovės valstybės modelių nustatyme naudojamų rodiklių analizė

Kad apibūdinti tyrime naudojamus kintamuosius, pasitelkiama aprašomoji statistika. Pateikiamos kiekvieno tyrime naudojamo kintamojo sklaidos ir pasiskirstymo charakteristikos. Kintamųjų reikšmių sklaidai aprašyti naudojami tokie laiko eilutės parametrai, kaip reikšmių kitimo intervalas (minimali ir maksimali reikšmė), vidurkis, standartinis nuokrypis ir mediana. Laiko eilutės reikšmių pasiskirstymui įvertinti naudojami eksceso ir asimetrijos koeficientai. Tyrime naudojamų kintamųjų aprašomoji statistika pateikta 5 lentelėje.

5 lentelė

Tyrime naudojamų kintamųjų aprašomoji statistika

Rodikliai	Vidurkis	Mediana	Maksimumas	Minimumas	Std. Nuokrypis	Asimetrija	Ekscesas	Jarque-Bera	Tikimybė	Stebėjimų sk.
GC_TAX_TOTL_GD_ZS	21.41	22.34	34.28	9.78	5.41	-0.24	3.25	0.32	0.85	26.00
GC_XPN_COMP_ZS	15.08	15.80	29.93	5.82	6.23	0.24	2.51	0.51	0.78	26.00
IC_REG_COST_PC_ZS	3.10	1.55	13.80	0.00	3.51	1.62	5.23	16.82	0.00	26.00
NE_CON_GOVT_ZS	19.82	19.50	25.75	11.17	3.19	-0.24	3.55	0.58	0.75	26.00
NE_CON_PRVT_ZS	53.76	52.47	69.09	33.54	7.99	-0.28	3.01	0.35	0.84	26.00
NV_IND_MANF_KD	99,600,000,000	44,400,000,000	731,000,000,000	1,390,000,000	156,000,000,000	2.85	11.62	115.72	0.00	26.00
NV_IND_TOTL_KD	156,000,000,000	71,200,000,000	978,000,000,000	3,280,000,000	223,000,000,000	2.33	8.34	54.37	0.00	26.00
NV_MNF_MTRN_ZS_UN	26.02	27.83	43.62	7.03	9.60	-0.07	1.99	1.13	0.57	26.00
NY_ADJ_NNTY_PC_KD	29,527.76	25,233.02	66,499.18	9,546.84	16,468.36	0.65	2.38	2.24	0.33	26.00
NY_GDP_PCAP_PP_KD	46,978.98	42,114.98	116,518.30	29,336.09	18,108.26	2.25	9.40	66.44	0.00	26.00
NY_GNP_PCAP_PP_KD	45,277.06	41,984.16	77,860.70	28,898.01	13,474.38	0.65	2.58	2.04	0.36	26.00
SH_XPD_CHEX_PP_CD	4,422.83	3,990.97	8,532.50	1,906.59	1,925.90	0.32	1.91	1.73	0.42	26.00
SH_XPD_GHED_GD_ZS	6.22	6.28	9.22	3.63	1.83	0.18	1.70	1.98	0.37	26.00
SH_XPD_GHED_GE_ZS	13.94	13.72	20.13	7.88	3.17	0.16	2.39	0.51	0.77	26.00
SL_EMP_MPYR_ZS	3.91	3.94	7.40	1.14	1.37	0.18	3.45	0.35	0.84	26.00
SL_EMP_TOTL_SP_ZS	56.00	57.31	65.24	42.97	5.46	-0.73	2.97	2.32	0.31	26.00
SL_GDP_PCAP_EM_KD	98,056.34	95,288.50	241,408.30	62,694.15	35,796.91	2.48	10.92	94.58	0.00	26.00
SL_TLF_CACT_ZS	59.51	60.52	68.23	49.89	4.59	-0.42	2.51	1.03	0.60	26.00
SP_DYN_CDRT_IN	10.26	9.85	14.50	6.90	2.07	0.37	2.31	1.10	0.58	26.00
SP_DYN_LE00_IN	80.71	81.58	83.90	75.39	2.61	-0.83	2.44	3.33	0.19	26.00
SP_DYN_TFRT_IN	1.53	1.55	1.86	1.23	0.16	-0.05	2.30	0.55	0.76	26.00
SP_POP_DPND	54.39	54.93	61.80	42.82	4.46	-0.73	3.86	3.11	0.21	26.00
TX_VAL_INSF_ZS_WT	8.34	3.39	57.27	1.04	12.52	2.66	10.20	86.94	0.00	26.00
TX_VAL_TECH_MF_ZS	14.14	12.71	26.91	6.57	5.85	0.49	2.21	1.73	0.42	26.00

Šaltinis: sudaryta autoriaus

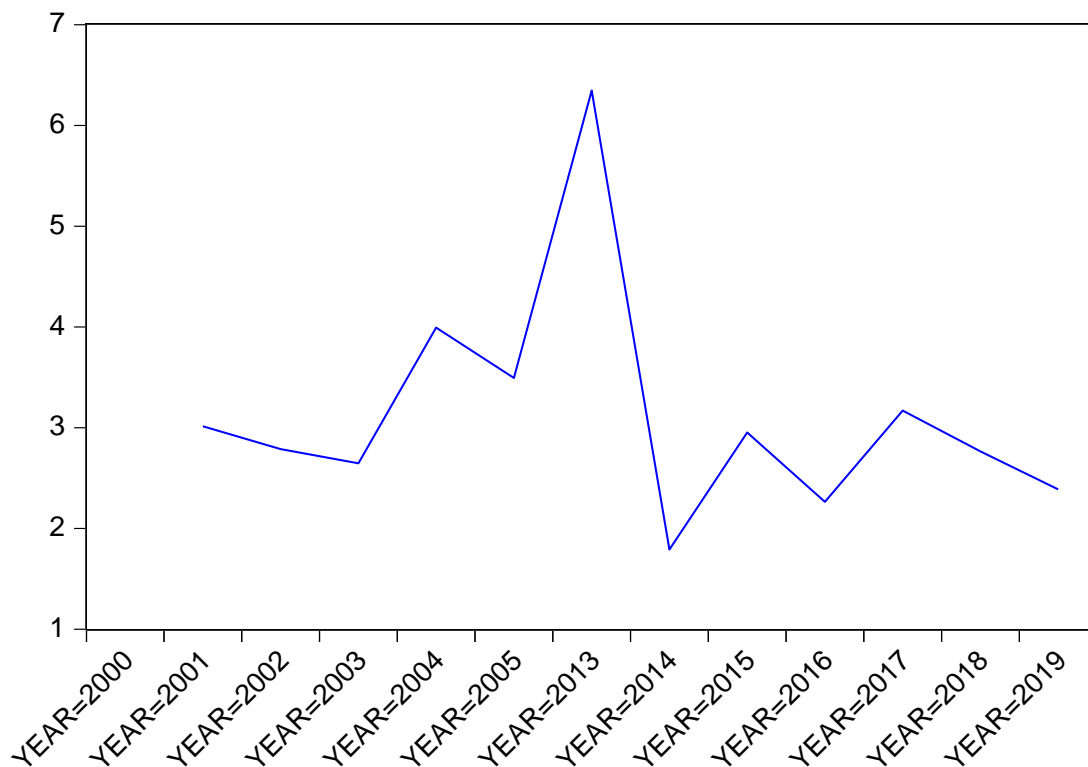
Bendrojo vidaus produkto.

Bendrojo vidaus produkto gyventojui pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais pateikiami 4 pav.

4 paveikslas

Bendrojo vidaus produkto gyventojui pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais

Mean of NY_GDP_PCAP_DL by YEAR

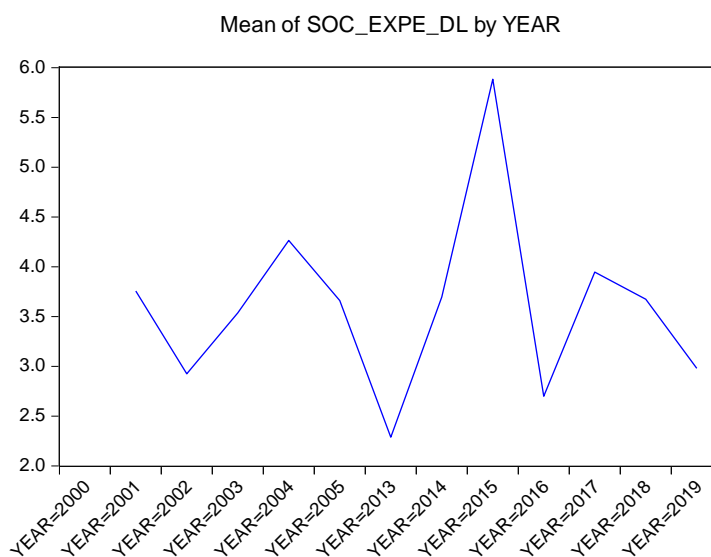
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Remiantis pateikta diagrama galima pastebėti, kad bendrasis vidaus produktas gyventojui iki 2005 metų augo spartėjančiais tempais. Tai reiškė, kad analizuojamos šalys patyrė ekonomikos pakilimą. Tačiau 2013 metais šie augimo tempai sulėtėjo. Nors ekonomika ir augo, tačiau augimo tempai neviršijo 3,5 proc. Visų pirma, to priežastis galėjo būti 2008 metų pasaulinė finansinė krizė ir lėtas pasaulio šalių ekonomikų atsigavimas po šios krizės, o taip pat lėti stambiausių pasaulio ekonomikų augimo tempai, kurie lemia ir kitų pasaulio šalių ekonomikų vystymosi tempus. Tačiau reikia pažymėti, kad nepasiant ir lėtesnių augimo tempų, bei jų svyravimų, nuo 2013 metų bendrojo vidaus produkto gyventojui rodiklis nebuvo sumažėjęs.

Analizuojant valstybės teikiamos socialinės paramos apimtį, šių apimčių kitimas 2003-2019 metais pateiktas 5 pav.

5 paveikslas

Socialinės paramos metinių apimčių pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais

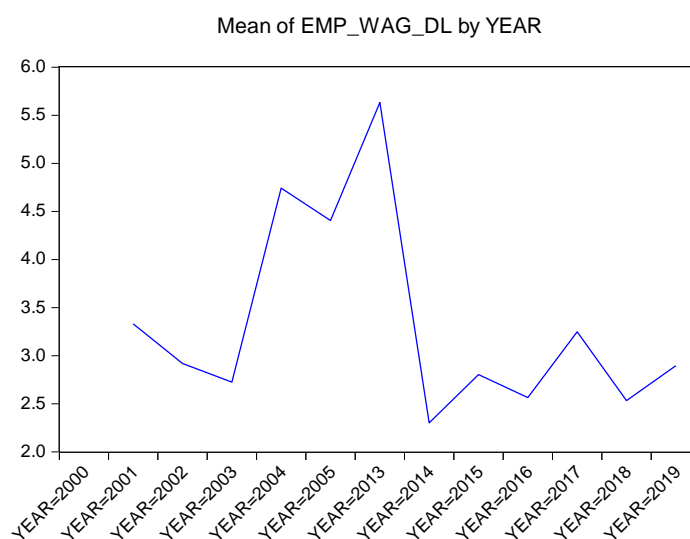
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Remiantis socialinės paramos apimčių pokyčių diagrama galima pastebėti, kad valstybės išlaidų socialinei paramai augimas lėčiausias buvo 2013 metais. Tuo tarpu nuo 2014 iki 2015 metų valstybės išlaidos socialinei paramai labia smarkiai didėjo. Tokį padidėjimą galėjo lemti tais metais vykęs ekonomikos augimo sulėtėjimas. Jei ekonomika iš karto po krizės, siekdama greičiau įveikti krizės padarinius, augo sparčiai, tai po tokio spartaus augimo įžvyko jos augimo sulėtėjimas, kad pareikalavo didesnės socialinės paramos.

Vidutinio darbo užmokesčio kitimas 2003-2019 metais pateiktas 6 pav..

6 paveikslas

Vidutinio darbo užmokesčio pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais

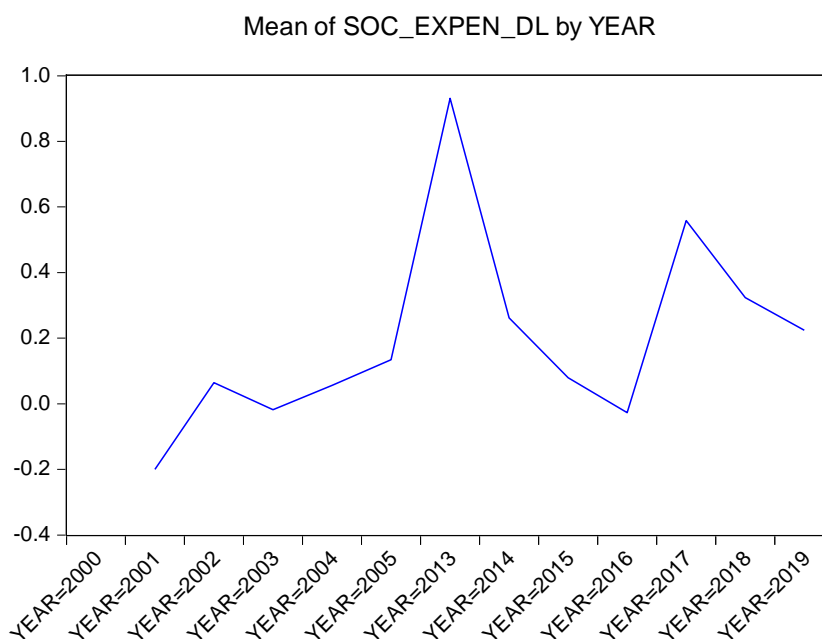
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Analizuojant vidutinio darbo užmokečio pokyčius 2003-2019 metais galima pastebėti, kad darbo užmokestis iki 2005 metų augo spartėjančiais tempais, Jei per 2003 metus darbo užmokestis analizuojamose šalyse padidėjo vidutiniškai 2,6 proc., tai 2005 metais jis sudarė 4,5 proc. Tačiau nuo 2013 metų vidutiniai darbo užmokesčio augimo tempai sumažėjo ir 2014 metais siekė tik 2,0 proc. Tai galėjo lemti, kad darbo užmokestis skirtingose ekonominio išsivystymo šalyse augo nevienodai. Ekonomikai besivystančiose šalyse darbo užmokesčio augimo tempai buvo didesni nei išsivysčiusiose šalyse. Tačiau reikia pažymėti, kad visa analizuojama laikotarpį darbo užmokestis analizuojamose šalyse didėjo.

Valstybės išlaidų socialinėms reikmėms analizuojamose šalyse metinių pokyčių vidurkiai 2000-2019 metais pateikti 7 pav.

7 paveikslas

Valstybės išlaidų socialinėms reikmėms metinių pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus

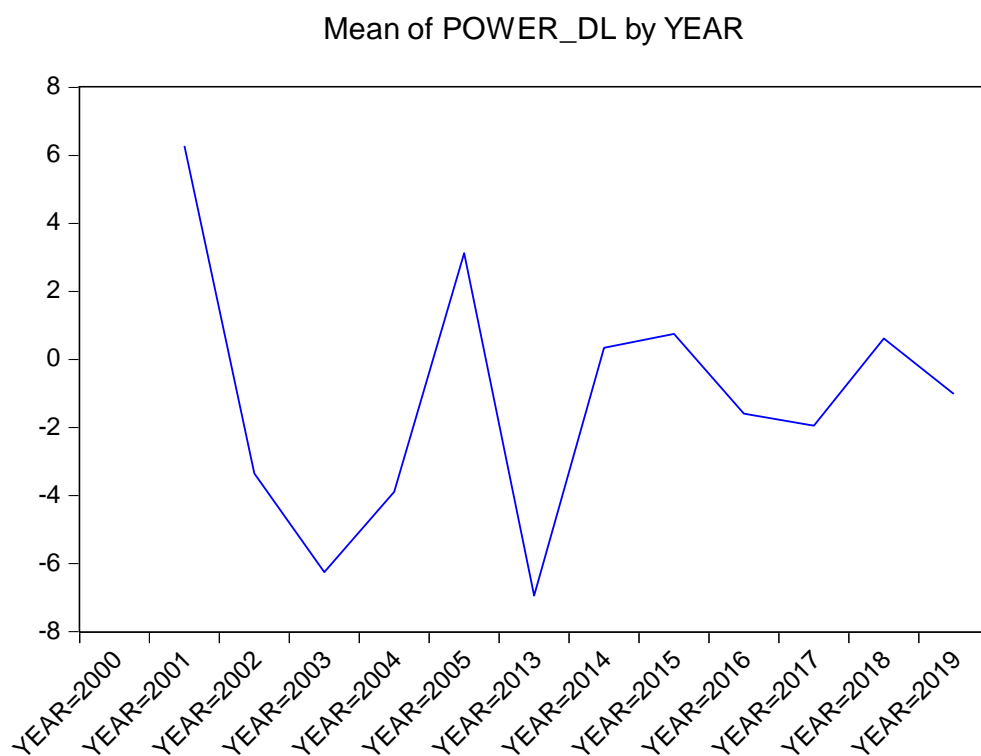
Remiantis 7 pav. pateikta diagrama galima pastebėti, kad visa analizuojama laikotarpį valstybės išlaidos socialinėms reikmėms didėjo, tačiau tokio augimo tempai buvo nevienodi. Didelis augimas pastebimas nuo laikotarpio iki krizės, iki laiko, kai šalis išėjo iš krizės. Pagal galima padaryti prielaidą, kad krizės metu ir tam tikrą laikotarpį po krizės, valstybių patiriamos išlaidos socialinėms reikmėms sparčiai didėjo. Nuo 2013 metų valstybės išlaidos socialinėms reikmėms didėjo, tačiau augimas jau nebebuvo toks spartus.

Gyventojų, gyvenančių žemiau skurdo ribos, dalies bendrame gyventojų skaičiuje metinių pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais pateiktas 8 pav.

8 paveikslas

Gyventojų, gyvenančių žemiau skurdo ribos, dalies bendrame gyventojų skaičiuje metinių pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais

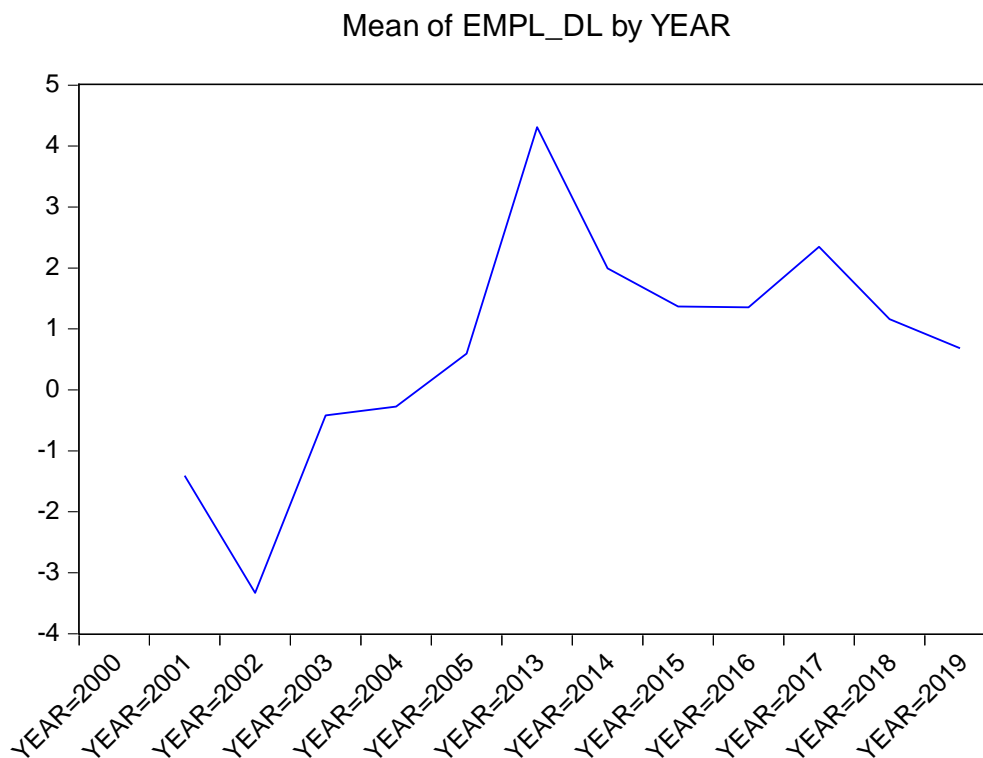
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Vertinant gyventojų, gyvenančių žemiau skurdo ribos dalies bendrame gyventojų skaičiuje, vidurkių pokyčius galima pastebėti, kad tokių gyventojų dalis nuo 2000 iki 2005 metų didėjo, tačiau nuo 2013 metų, gyventojų, gyvenančių žemiau skurdo ribos, dalis bendrame gyventojų skaičiuje mažėjo. Didžiausias jų sumažėjimas vyko 2013 metais. Gali padaryti prielaidą, kad tokį jų sumažėjimą lėmė ekonomikos po krizės atsigavimas. Krizės metu gyventojų, gyvenančių žemiau skurdo ribos, dalis padidėjo, tačiau ekonomikai atsigaunant vis daugiau žmonių pradėjo gauti didesnes pajamas, kurias lėmė spartus ekonomikos atsigavimas ir didėjantis darbo užmokestis. Tai lėmė gyventojų, gyvenančių žemiau skurdo ribos, dalies bendrame gyventojų skaičiuje mažėjimą.

Gyventojų užimtumo lygio metinių pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais pateikti 9 pav.

9 paveikslas

Gyventojų užimtumo lygio metinių pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais

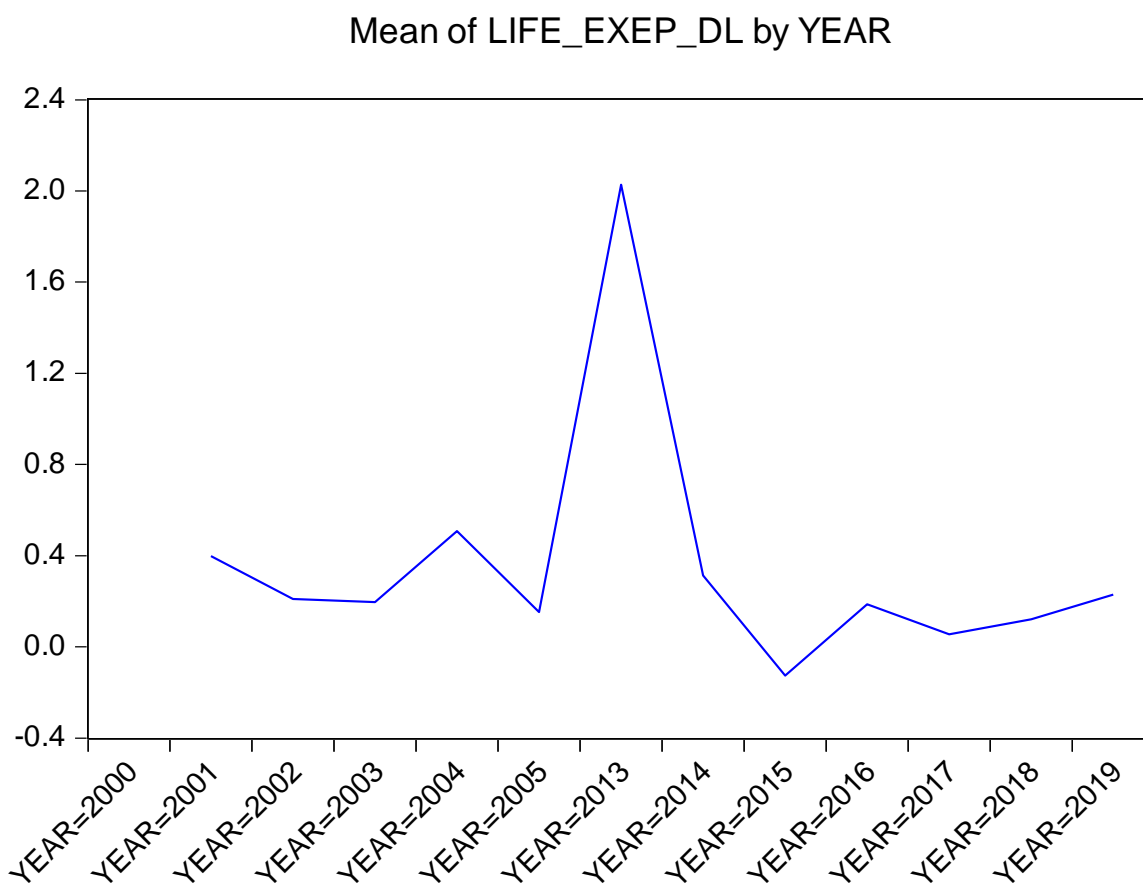
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Nuo 2002 iki 2005 metų užimtumas didėjo pakankamai dideliai tempais. Vien nuo 2005 metų jis padidėjo 4,1 proc. Tačiau vėlesniais laikotarpiais užimtumas augo lėtėjančiais tempais. Tokį lėtą augimą galima būtų paaiškinti gyventojų senėjimu ir darbo naušumo, kurį lemia naujų technologijų plėtra, didėjimu. Gyventojų senėjimas būdingas visoms analizuojamoms šalims. Pagrindinės visuomenės senėjimo priežastys yra mažėjantis gimstamumas ir mirtingumas. Mažėjančio mirtingumo viena iš priežasčių yra tobulėjančios sveikatos priežiūros paslaugos, ko pasekoje padidėja vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė.

Vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės metinių pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais pateikti 10 pav.

10 paveikslas

Vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės metinių pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais

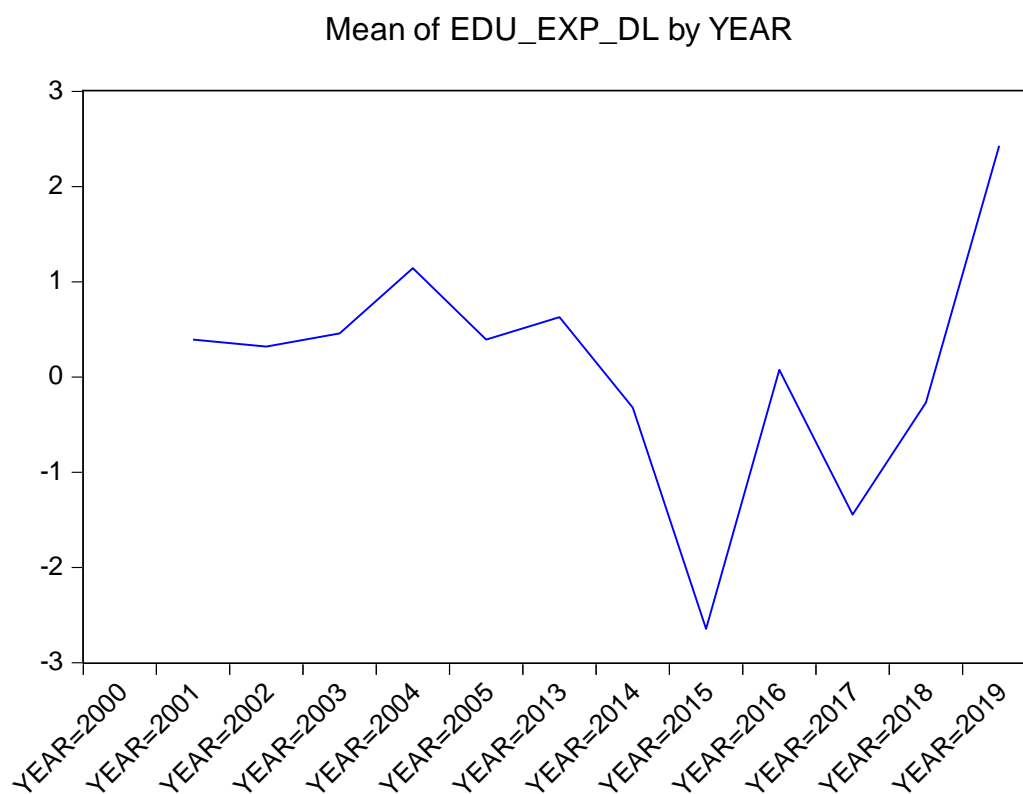
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Galima pastebėti, kad analizuojamu laikotarpiu vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė didėjo. Remiantis vidutinės tikėtinos gyvenimo trukmės pokyčiais galima pastebėti, kad vidutiniškai per metus vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė padidėja po 0,2 proc. Kaip jau buvo minėta, tokio didėjimo priežastis yra medicinos pasiekimai bei tinkamos socialinės paslaugos vyresnio amžiaus asmenims. Tačiau, kita vertus, neigiamą poveikį vidutinei tikėtinai gyvenimo trukmei daro tarša, netinkama mityba, nepakankamas fizinis aktyvumas.

Valstybės išlaidų švietimui metinių pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais pateikti 11 pav.

11 paveikslas

Valstybės išlaidų švietimui metinių pokyčių reikšmių vidurkiai 2000-2019 metais

Šaltinis: sudaryta autoriaus

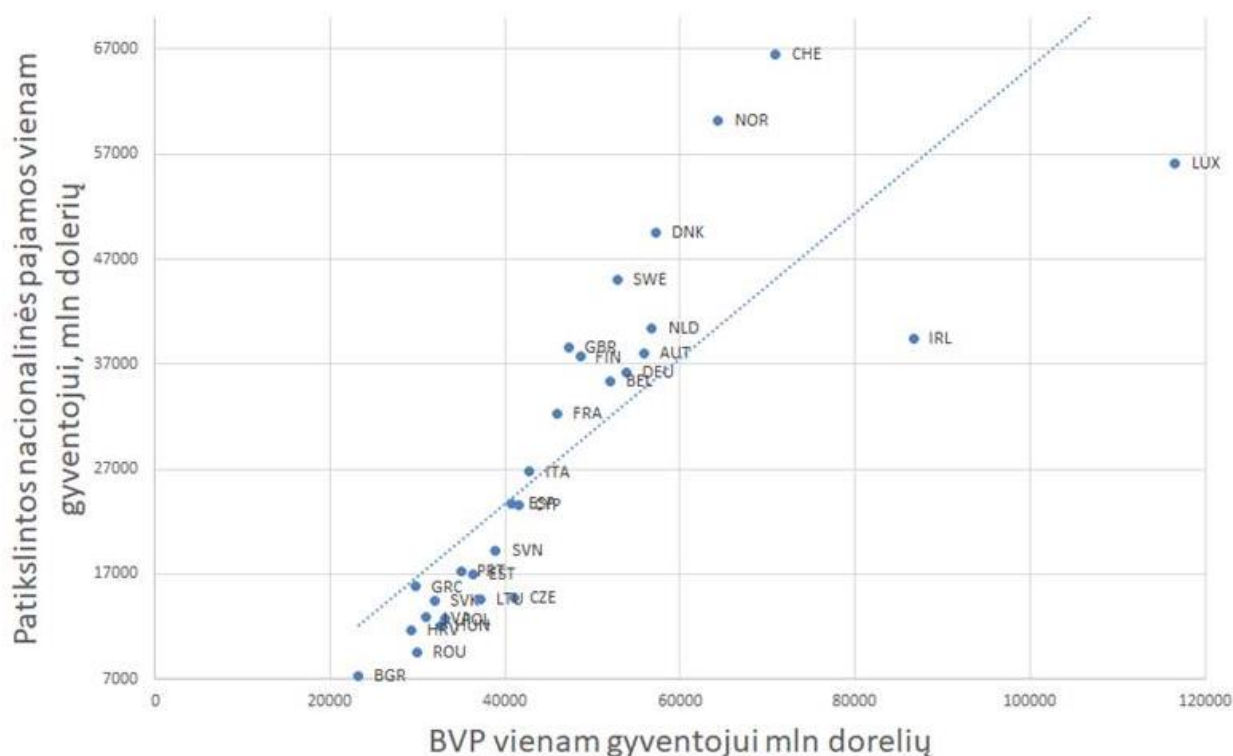
Analizuojant valstybės švietimo išlaidų metinius pokyčius galima pastebėti, kad nuo 2013 iki 2018 metų pabaigos išlaidos švietimus, kaip bendrojo vidaus produkto dalis mažėjo. Tačiau tai galima būtų paaiškinti, kad jei bendrojo vidaus produkto augimo tempai buvo didesni už išlaidų švietimui absoliučių išlaidų augimo tempus, jų dalis bendrajame vidaus produkte galėjo ir mažėti. Ženklus išlaidų švietimui dallies bendrajame vidaus produkte augimas buvo užfiksuotas 2019 metais.

3.2 Gerovės valstybės rodiklių ir ekonomikos išsivystymo lygio sąsajos

Vienas iš pagrindinių rodiklių, kurtis nusako šalies ekonomikos išsivystymo lygį yra bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui. Savo ruožtu, šiuo rodiklio pokyčiai leidžia spręsti apie šalies ekonomikos augimą. Todėl tikslinga patikrinti ar atitinkamų šalių ekonomikos išsivystymo rodiklio sąsajos su atitinkamais gerovės valstybės rodikliais leidžia analizuojamas šalis grupuoti pagal atitinkamus gerovės valstybės modelius. Patikslintų nacionalinių pajamų vienam gyventojui priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui pateikta 12 pav.

12 paveikslas

Bendrojo vidaus produkto gyventojui ir patikslintos nacionalinės pajamos vienam gyventojui analizuojamose šalyse

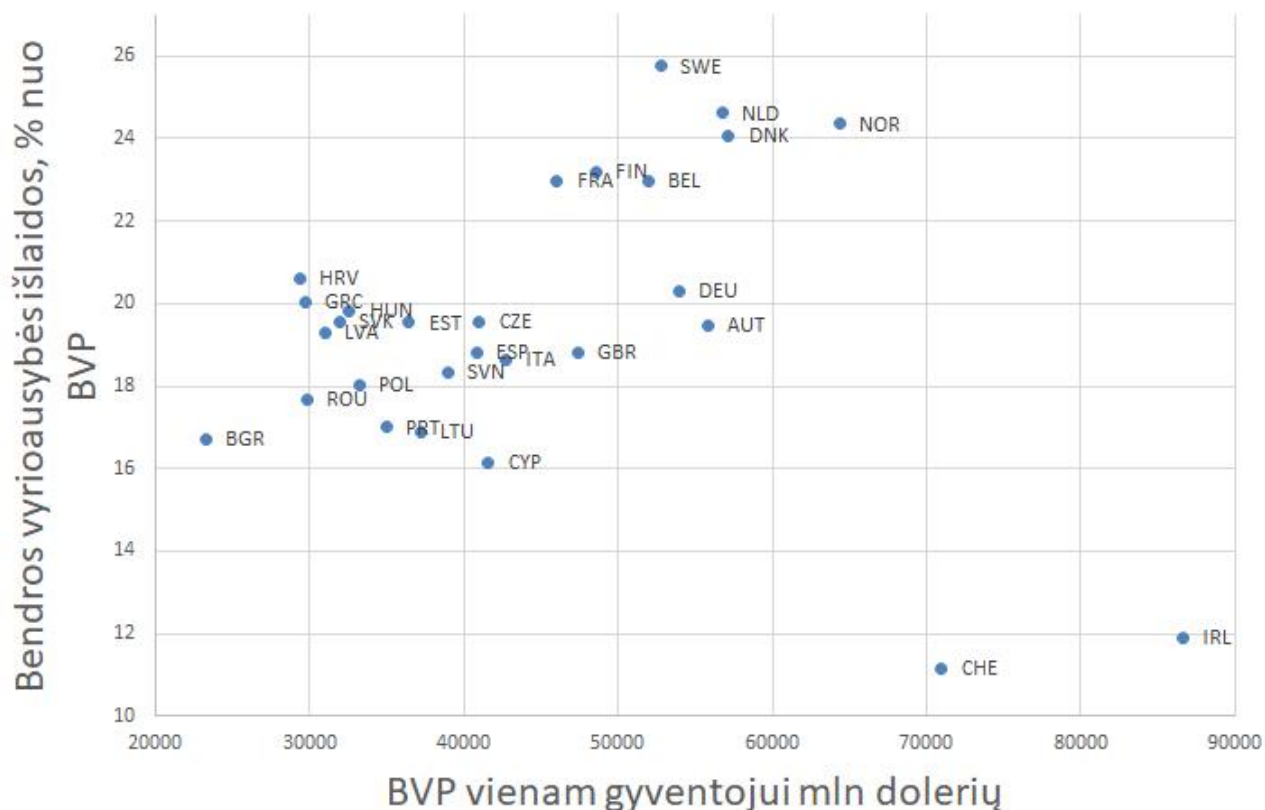
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Remiantis 12 pav. pateikta diagrama galim padaryti išvadą, kad remiantis nacionalinių pajamų vienam gyventojui apimčių priklausomybe nuo ekonomikos išsivystymo lygio analizuojamas šalis skirstyti pagal klasikinius gerovės valstybės modelis negalima. Visų pirma išsiskiria keturios ekonomiškai išsivysčiusios šalys. Tai Liuksemburgas, Šveicarija Airija ir Norvegija. Visos jos priklauso skirtingiems gerovės valstybės modeliams. Taip pat skiriasi ir jų nacionalinės pajamos vienam gyventojui. Jei Liuksemburge, Šveicarijoje ir Norvegijoje jos aukštos, tai Airijoje vidutinės. Taip pat vidutinio ekonominio išsivystymo šalyse, kurių nacionalinės pajamos gyventojui yra vidutinės priskiriamos skirtingiems gerovės modeliams, kaip ir šalys, kurių ekonomikos išsivystymo lygis yra santykinai žemas kaip ir nacionalinės pajamos gyventojui. Šiame segmente yra tiek Centrinės ir Rytų Europos modelio šalys (Lietuva), tiek Pietų modelio šalys (Graikija).

Analizuojamų šalių bendrų vyriausybės išlaidų priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui pateikta 13 pav.

13 paveikslas

Analizuojamų šalių bendrų vyriausybės išlaidų priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui

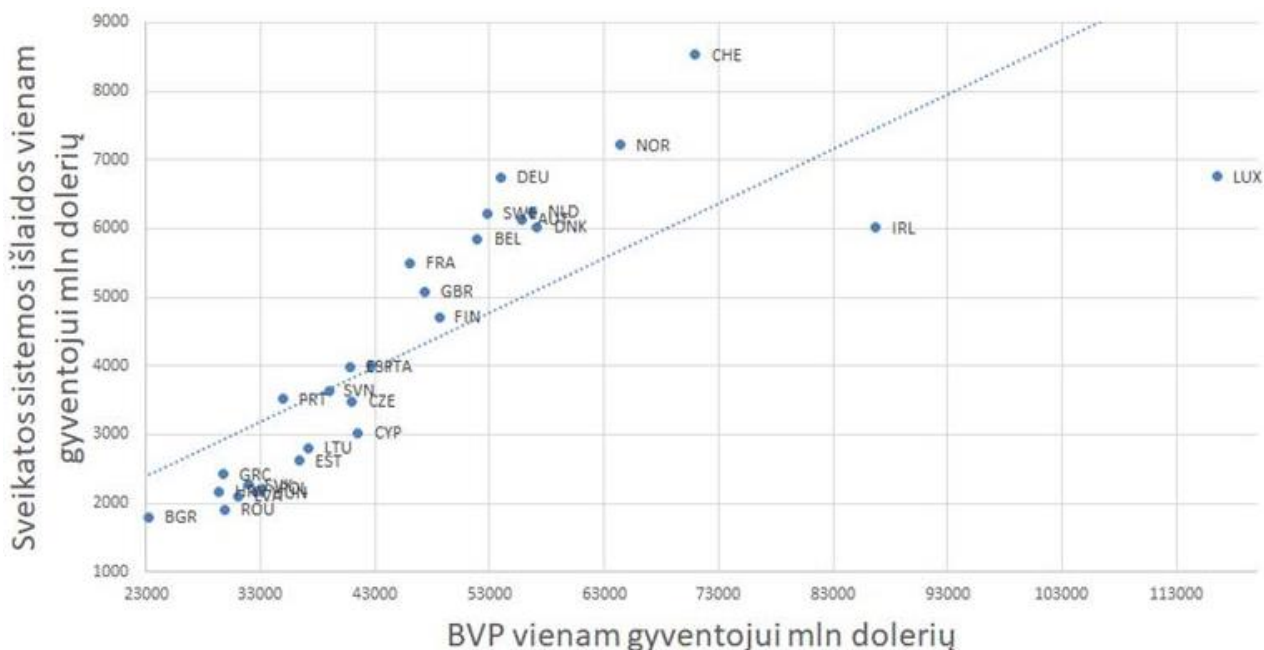
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Analizuojant bendrų vyriausybės išlaidų priklausomybę nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui nustatyta, kad šalis galima sugrupuoti pagal klasikinius gerovės valstybės modelius. Tačiau šiuo atveju pastebimi tam tikri poslinkiai. Pavyzdžiui, prie Šiaurės Europos šalių gerovės valstybės modelio šalių, tokių kaip Švedija ir Suomija, galima priskirti ir Nyderlandus, Daniją ir belgiją. Tuo tarpu prie Pietų Europos gerovės valstybės modelio šalių galima priskirti Baltijos šalis, Vengriją, Kroatiją. Galima padaryti prielaidą, kad dalis Kontinentinio Europos gerovės valstybės modelio šalių artėja prie Šiaurės Europos gerovės valstybės modelio šalių, o dalis Centrinės ir Rytų Europos gerovės modelio šalių artėja prie Pietų Europos gerovės modelio šalių. Galima išskirti Airiją ir Šveicariją, kurios išsiskiria iš visų šalių tuo, kad jose aukštas ekonomikos išsivystymo lygis (didelis bendrasis vidaus produktas gyventojui), tačiau žemiausios ir visų analizuojamų šalių bendros vyriausybės išlaidos, kaip bendrojo vidaus produkto dalis.

Analizuojamų šalių sveikatos sistemos išlaidų gyventojui priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui pateikta 14 pav.

14 paveikslas

Analizuojamų šalių sveikatos sistemos išlaidų gyventojui priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui

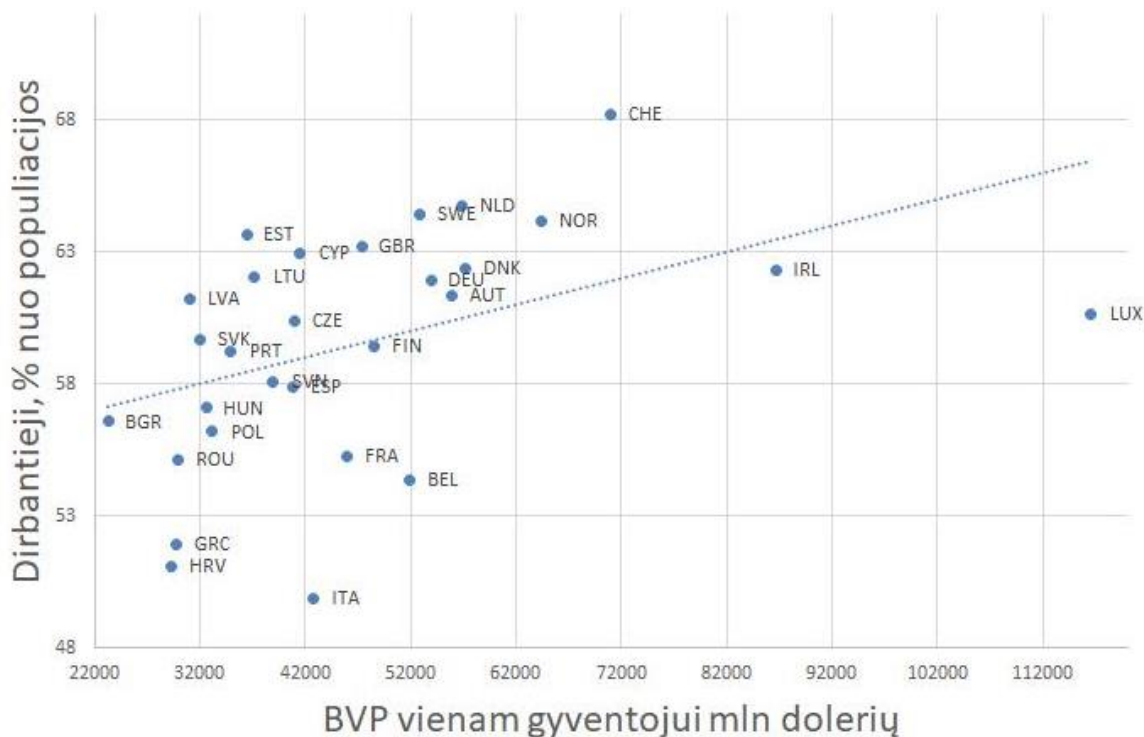
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Analizuojant sveikatos sistemos išlaidų gyventojui pasiskirstymą pagal bendrą vidaus produktą gyventojui analizuojamose šalyse, galima išskirti keturias šalis, kurios yra ekonomiškai išsivysčiusios. Tačiau jei Šveicarija ir Norvegija išsiskiria iš kitų šalių tuo, kad jose aukščiausios ir sveikatos sistemos išlaidos gyventojui, tai Airija pasižymi Šiaurės Europos gerovės valstybės modelio šalių sveikatos išlaidų gyventojui lygiu, o Liuksemburgas – Vokietijos. Taip pat galima pastebėti, kad ir šiuo atveju, pagal sveikatos sistemos išlaidas vienam gyventojui, prie Šiaurės Europos gerovės valstybės modelio šalių, tokių kaip Suomija ir Švedija, galima priskirti Nyderlandus, Daniją ir Belgiją, tradiciškai priskiriamas Kontinentiniam gerovės valstybės modeliui. Tuo tarpu tokias Centrinės ir Rytų Europos gerovės valstybės modelio šalis, kaip Baltijos šalys, Slovakija, Kroatija ir Rumuniją galima priskirti prie tokių Pietų Europos gerovės modelio šalių, kaip Graikija ir Ispanija. Kiek įdomesnis yra Vokietijos ir Didžiosios Britanijos atvejai, kuomet Vokietija pagal savo sveikatos sistemos išlaidas gyventojui ir bendrąjį vidaus produktą gali būti priskirta prie šalių, kurios priskiriamos Šiaurės Europos gerovės modeliui, o Didžioji Britanija – prie Kontinentinio gerovės modelio šalių.

Dirbančiųjų gyventojų dalies bendrame gyventojų skaičiaus priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui analizuojamose šalyse pateikta 15 pav.

15 paveikslas

Dirbančiųjų gyventojų dalies bendrame gyventojų skaičiaus priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui analizuojamose šalyse

Šaltinis: sudaryta autoriaus

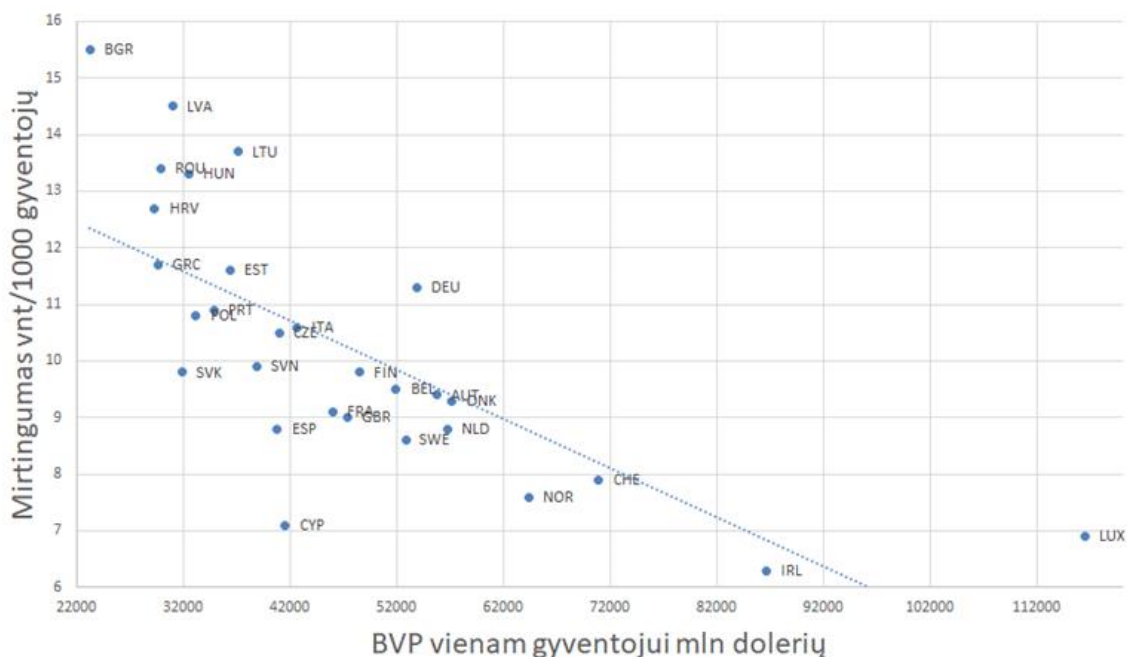
Pagal dirbančių gyventojų dalies bendrame gyventojų skaičiuj pasiskirstymą priklausomai nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui taip pat galima išskirti keturias šalis. Jei Liuksemburge didžiausias bendrasis vidaus produktas gyventojui ir mažiausia iš šių keturių šalių dirbančiųjų gyventojų dalis, tai Šveicarijoje – didžiausia dirbančiųjų gyventojų dalis bendrame gyventojų skaičiuje. Analizuojant Centrinės ir Rytų gerovės valstybės modelio šalis galima pastebėti, kad pastebėti, kad Kroatija artima tokia Pietų Europos gerovės valstybės modelio šaliai, kaip Graikija, o Baltijos šalys – Portugalijai. Tai taip pat patvirtina prielaidą, kad Centrinės ir Pietų valstybės gerovės modelis artėja prie Pietų Europos gervės valstybės modelio. Tačiau šiuo atveju galima išskirti Vengriją, Lenkiją ir Čekiją, kurios sudaro savo atskirą šalių grupę pagal dirbančiųjų gyventojų dalies bendrame gyventojų skaičiuje priklausomybę nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui. Taip paminėtina ir Vokietija, kuri kartu su Austrija pagal analizuojamą priklausomybę yra artimos Šiaurės Europos gerovės valstybės modelio šalims – Švedijai, Suomijai, o taip pat ir Kontinentinio gerovės modelio šalims Danijai ir Nyderlandams.

Mirtingumo priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui analizuojamose šalyse pateikta 16 pav.

16 paveikslas

Mirtingumo priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui analizuojamose šalyse

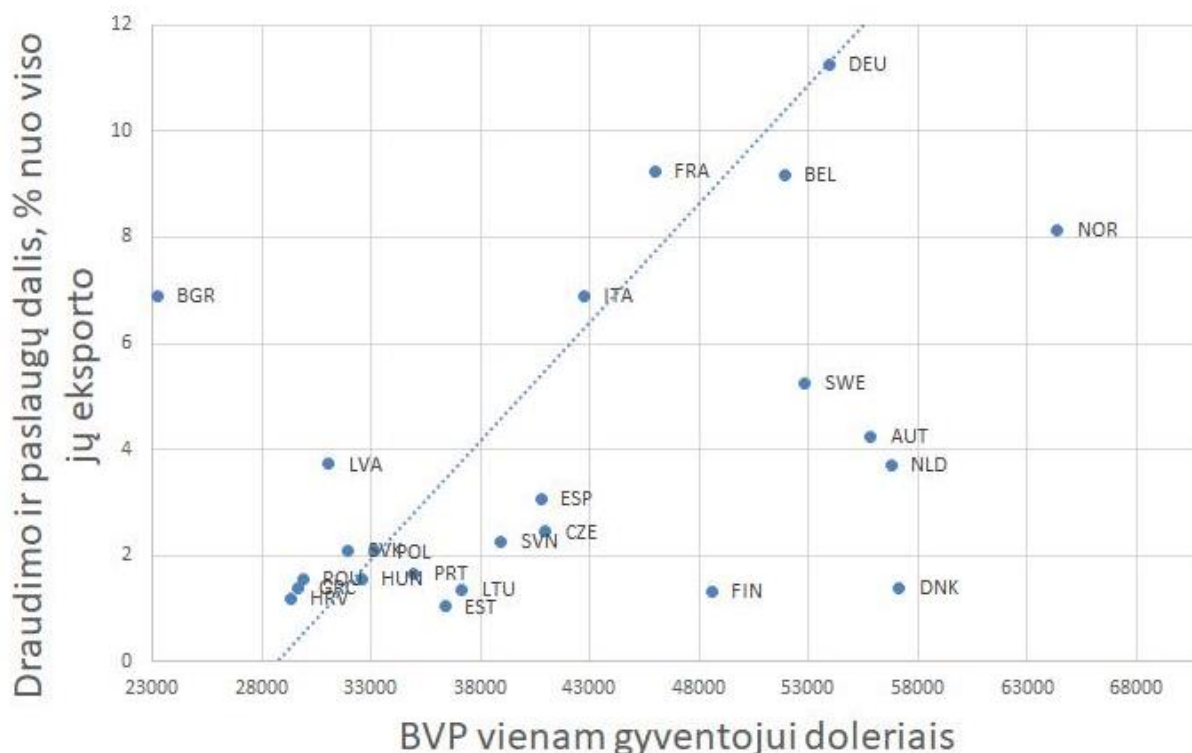
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Pagal mirtingumo priklausomybę nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui taip pat išskiriamos keturios stipriausiai ekonomiškai išsivysčiusios šalys: Liuksemburgas, Norvegija, Airija ir Šveicarija. Reikia pažymėti, kad šiose šalyse yra mažiausias mirtingumas visose analizuojamose šalyse. Pagal mirtingumo pasiskirstymą į vieną grupę galim a priskirti tokias Kontinentinio gerovės valstybės modelio šalis kaip Danija, Belgija, Nyderlandai ir tokias Šiaurės Europos gerovės valstybės modelio šalis kaip Suomija ir Švedija. Taip pat galima pastebėti, kad Centrinės ir Rytų Europos gerovės valstybės modelio šalys patenka į vieną žemesnio ekonominio išsivystymo ir aukšto mirtingumo lygio šalių grupę. Tuo tarpu Pietų Europos gerovės valstybės modelio šalys Graikija, Ispanija ir Portugalija patenka į vieną žemesnio ekonomikos išsivystymo, tačiau ir žemesnio mirtingumo šalių grupę. Italija šiame kontekste yra artimesnė Kontinentinio gerovės modelio šalims nei Pietų Europos gerovės valstybės modelio šalims, kurioms ji tradiciškai priskiriama. Taip pat išsiskiria ir Vokietija, kurioje bendrasis vidaus produktas gyventojui yra didesnis nei vidutinis, tačiau ir mirtin gumas didesnis nei analizuojamų šalių vidurkis. Tuo tarpu Didžioji Britanija gali būti prisikirta tai pačiai grupei kaip ir Prancūzija. Pagal ekonomikos ir mirtingumo ryšį jos yra tarp tokių šalių kaip Ispanija (Pietų Europos gerovės valstybės modelis) ir Švedija (Šiaurės Europos gerovės valstybės modelis)..

Draudimo ir finansinių paslaugų dalies bendrame paslaugų eksporte priklausomybė nuo bendrojo gyventojų skaičiaus analizuojamose šalyse pateikta 17 pav.

17 paveikslas

Draudimo ir finansinių paslaugų dalies bendrame paslaugų eksporte priklausomybė nuo bendrojo gyventojų skaičiaus analizuojamose šalyse

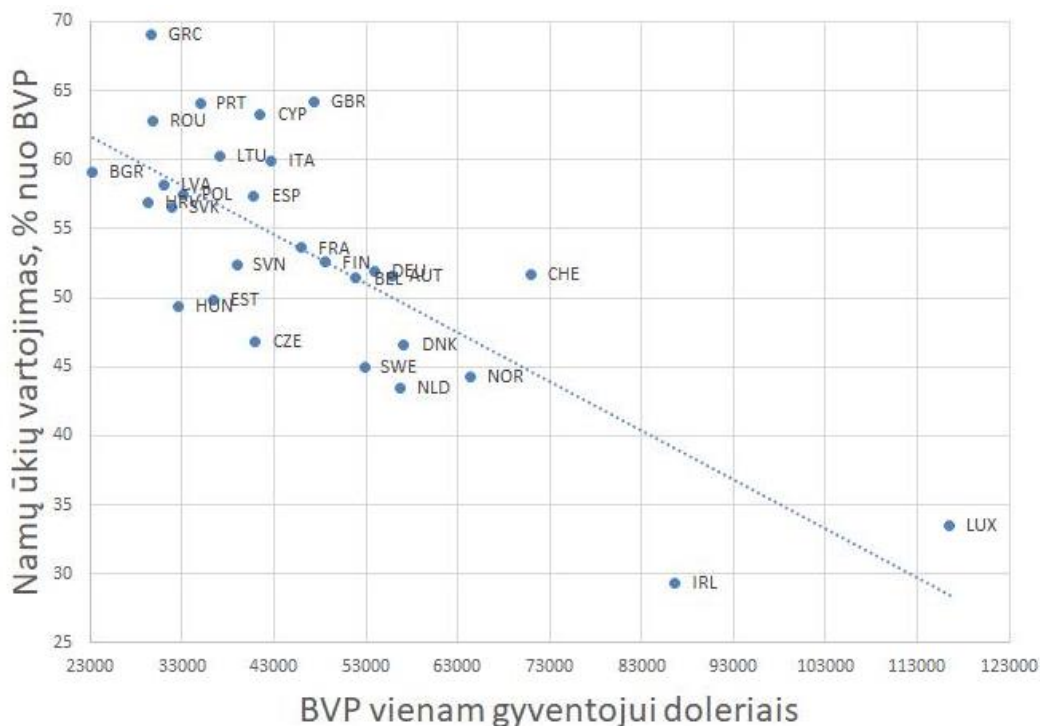
Šaltinis: sudaryta autoriaus

Pagal draudimo ir finansinių paslaugų dalies bendrame paslaugų eksporte priklausomybę nuo bendrojo gyventojų skaičiaus į vieną grupę galima priskirti tokias Kontinentinio gerovės valstybės modelio šalis kaip Austrija, Nyderlandai ir Danija, kartu su Šiaurės Europos gerovės valstybės modelio šalimis Švedija ir Suomija. Šiuo atveju Centrinės ir Rytų Europos gerovės valstybės modelio šalys grupuojamos kartu (tame tarpe ir Baltijos šalys), o kartu su jomis į vieną grupę patenka tik viena Pietų Europos gerovės valstybės modelio šalis – Portugalija. Atskiria galima išskirti ir Tokias Kontinentinio gerovės valstybės modelio šalis kaip Belgija, Prancūzija ir Vokietija, o prie jų gali būti priskirtas ir tokia Pietų Europos gerovės valstybės modelio šalis kaip Italija. Analizuojant Centrinės ir Rytų Europos gerovės valstybės modelio šalis, gali išskirti kelis jų pogrupius. Tai Lenkija, Vengrija, Baltijos šalys ir Pietų Europos gerovės valstybės modelio šalis – Portugalija. Kitas pogrupis – tai Rumunija ir Kroatija, prie kurių artima pagal draudimo ir finansinių paslaugų dalies bendrame eksporte priklausomybę nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui yra Didžioji Britanija. Atskirai išskiriama Bulgarija.

Namų ūkių vartojimo, kaip bendrojo vidaus produkto dalies, priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui analizuojamose šalyse pateikta 18 pav.

18 paveikslas

Namų ūkių vartojimo, kaip bendrojo vidaus produkto dalies, priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui analizuojamose šalyse

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Remiantis namų ūkių vartojimo, kaip bendrojo vidaus produkto dalies, priklausomybė nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui taip pat visiškai išsiskiria trys šalys. Tai Liuksemburgas ir Airija, kuriose aukštas bendrasis vidaus produktas gyventojui, tačiau žemas namų ūkių vartojimo lygis. Taip pat galima išskirti ir Šveicariją, kurioje aukštas ekonomikos išsivystymo lygis ir didesnis nei vidutinis namų ūkių vartojimo rodiklis. Prie Šiaurės Europos gerovės modelio šalių pagal analizuojamą priklausomybę priskiriamos Vokietija, Austrija, Nyderlandai ir Danija. Tuo tarpu Baltijos šalys ir Lenkija patenka į vieną grupę su Ispanija, Portugalija ir Kipru. Tačiau reikia pažymėti, kad pagal namų ūkių vartojimo, kaip bendrojo vidaus produkto dalies, priklausomybę nuo bendrojo vidaus produkto gyventojui šalis sugrupuoti pagal klasikinius gerovės valstybės modelius yra neįmanoma, nes šalys labai susimaišiusios viena su kita. Galima padaryti prielaidą, kad šiuo atveju vartojimas visų pirma priklauso daugiau nuo kultūrinių vartojimo įpročių ir tik paskui nuo ekonominių veiksnių.

Apibendrinant galima teigti, kad atlikus įvairių gerovės valstybės rodiklių priklausomybės nuo ekonomikos išsivystymo lygio nustatyta, kad šalis tokių priklausomybių atžvilgiu grupuoti pagal klasikinius gerovės valstybės modelius ne visuomet pavyksta. Galima padaryti prielaidą, kad tokios kontinentinio gerovės valstybės šalys kaip Belgija, Danija ir Nyderlandai krypta į

Šiaurės Europos gerovės valstybės modelį. Tuo tarpu Baltijos šalys, Kroatija – į Pietų Europos gerovės valstybės modelį. Tip pat ryškėja atskiras Lenkijos, Čekijos ir Vengrijos klasteris, kuris išsiskiria iš Centrinės ir Rytų Europos gerovės modelio šalių, tačiau nepriartėja nei prie vieno iš klasikinių gerovės valstybių modelio.

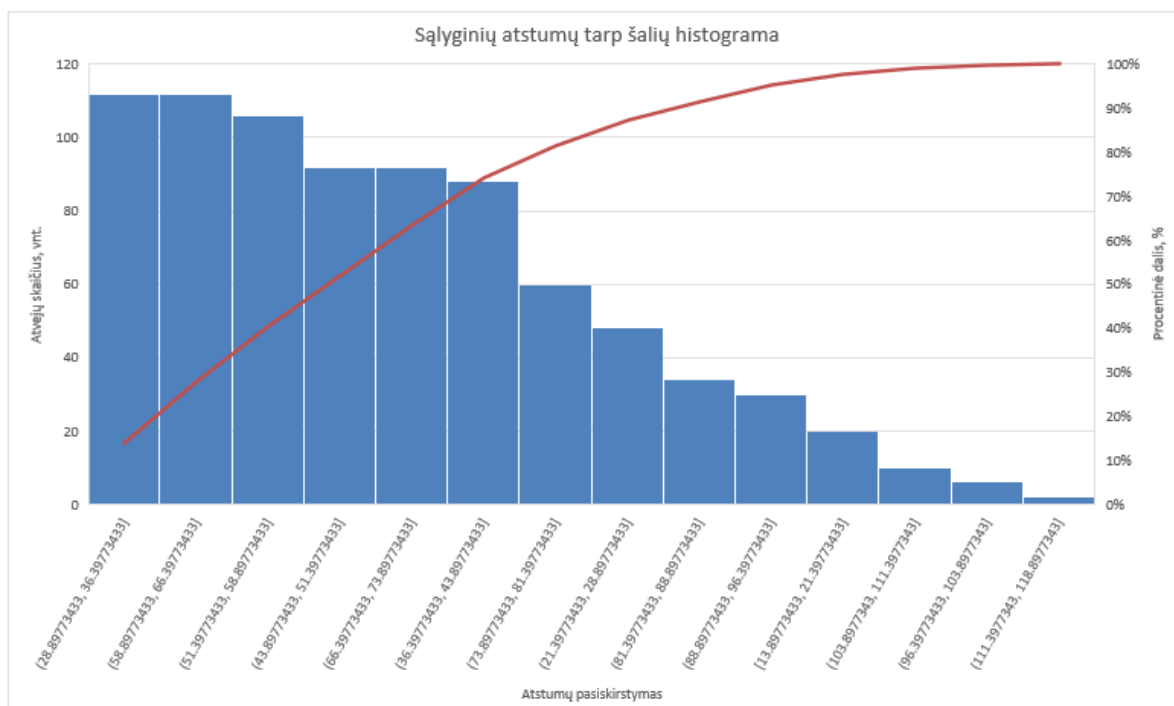
3.3. Gerovės valstybės modelių nustatymo analizė

Toliau pateikiami gerovės valstybės modelių nustatymo (išskyrimo) tarp Europos Sąjungos šalių analizės rezultatai.

Pirmiausia, sudarius sąlyginių atstumų tarp šalių histogramą (žr. 19 paveikslą), pasirenkamas minimalus slenkstis, pagal kurį įvertinamas šalies priklausomumas vienai ar kitai šalių grupei (klasteriui). Nagrinėjamu atveju pasirinktas sąlyginio atstumo slenkstis – 36.40%.

19 paveikslas

Sąlyginių atstumų tarp šalių histograma

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Remiantis minėtu slenkščiu buvo atrinkti tik tie sąlyginiai atstumai tarp šalių, kurie jo neviršija. Gautų rezultatų pagrindu šalys vizualiai buvo suskirstytos į grupes – klasterius (žr. 20 paveikslą).

20 paveikslas

Gerovės valstybių klasteriai - modeliai

	SWE	FIN	DNK	NOR	BEL	NLD	AUT	DEU	FRA	CHE	ITA	ESP	PRT	GRC	CZE	POL	HUN	SVK	ROU	HRV	BGR	LTU	LVA	EST	
SWE																									
FIN	26																								
DNK	21	21																							
NOR	23	36	32																						
BEL	27	31		34																					
NLD	21	32	33	30	21																				
AUT	21	28	29	33	17	14																			
DEU							36																		
FRA	29			35	36	33																			
CHE							36																		
ITA							33		32																
ESP					33	28	27				26														
PRT			30																						
GRC													25												
CZE	33	29	33		33	33					36		29												
POL							36				34	30	33		35										
HUN													23	28	31	28									
SVK		32											23	31	22	34	23								
ROU													35		32		32	28							
HRV													29	31			27	33							
BGR													36				35	29	36	32					
LTU													29	32			35	26	34	26	27				
LVA																35	33	36		28	21	27			
EST																	35	32		27	31	20	18		

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, Skandinaviško gerovės valstybės modelio išskyrimas ir toliau išlieka pagrįstu. Šiam modeliui tradiciškai galima priskirti tokias šalis kaip Švedija, Suomija, Danija ir Norvegija.

Taip pat matome, kad Kontinentinis gerovės valstybės modelis ir toliau išlieka aktualus ir gali būti išskirtas iš visų kitų gerovės politikos režimų. Šiam modeliui galime priskirti Austriją, Belgiją, Nyderlandus, Vokietiją, Prancūziją ir Šveicariją.

Tačiau, reikia pastebėti, skirtumai tarp Skandinaviško ir Kontinentinio gerovės modelių pastebimai mažėja. Ypač tai pasakytina apie Belgiją, Nyderlandus ir Austriją: šios šalys akivaizdžiai darosi artimesnės Skandinavijos šalims, nei likusioms Kontinentinio modelio atstovėms: Vokietijai, Prancūzijai ir Šveicarijai. Galima numanyti, kad Skandinavijos šalyse mažėjant socialinių programų dosnumui, o Belgijoje, Austrijoje ir Nyderlanduose gerovės standartams artėjant prie Skandinavijos lyderių, skirtumai tarp jų natūraliai gali mažėti. Tuo labiau, kad paminėtos šalys, kaip Skandinavijos atstovės, sąlyginai yra nedidelės, kas taip pat joms suteikia panašumą.

Kita vertus, prie Belgijos, Austrijos ir Nyderlandų akivaizdžiai artėja kelios Pietų Europos šalys: Italija ir Ispanija. Manytina, kad tai gali būti rezultatas to, jog Italija ir Ispanija pastarąjį

dešimtmetį pastebimai tobulino savo sveikatos ir socialinės politikos sritis, ypač viešųjų paslaugų aspektu.

Šis Italijos ir Ispanijos poslinkis link Kontinentinio gerovės valstybės modelio šalių leidžia pagrįstai kelti abejones ar apskritai dar galima kalbėti apie Pietų Europos gerovės režimą, kaip atskirą vis dar egzistuojančią gerovės valstybės modelio rūšį. Tuo labiau, kad kaip matome, Portugalija ir Graikija iš esmės susilygino su daugumą Centrinės ir Rytų Europos šalių bei, iš dalies, su Baltijos šalimis. O gal tiksliau būtų pasakyti, kad pastarosios pavijo minėtas Pietų Europos šalis.

Čia, beje, stebime, kad dalis Centrinės ir Rytų Europos šalių pastebimai vežasi tarpusavyje surtėjančias Skandinaviško modelio ir Kontinentinio modelio šalis: Švediją, Suomiją, Daniją, Nyderlandus ir Austriją. Matome, kad Čekija šiuo aspektu padarė įspūdingą proveržį ir iš rytų Europos šalių dar sietina nebent tik su Vengrija ir Slovakija. Iš paskos Čekijai žengia Lenkija, kuri pradeda lygiuotis į Austriją ir ją besivejančias Italiją bei Ispaniją.

Tuo tarpu likusios Centrinės ir Rytų Europos šalys, kartu su Portugalija ir Graikija, bei Baltijos šalimis, panašu gali būti grupuojamos kartu. Tačiau toks grupavimas, matyti, jog yra šiek tiek sąlyginis: Baltijos šalys kartus Kroatija ir Bulgarija sudaro vieną šio klasterio ašį, o Vengrija ir Slovakija kartu – kitą. Todėl, matyt, negalima atmesti ir tokios prielaidos, jog visame šiame klasteryje gali būti net trys skirtingų gerovės valstybės modelių šalių grupės, kurios, kol kas, yra pasiekusios panašų išsivystymo lygį gerovės režimo aspektu. Taigi neatmestina, kad tai: Portugalija ir Graikija, Vengrija ir Slovakija bei Baltijos šalys kartu su Bulgarija ir Kroatija.

3.4. Diskusija

Remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad atlikta klasterinė analizė visų pirma patvirtina šalių grupavimą pagal klasikinius gerovės valstybių modelius. Atliktame tyrime nustatyta, kad Skandinaviškajam gerovės modeliui priskiriamos tokios valstybės kaip Švedija, Suomija, Danija ir Norvegija. Skandinaviškas gerovės valstybės modelis laikomas įtraukiausiu, pasižyminčiu aukštu pajamų perskirstymu, socialine įtrauktimi ir universalumu, stipriu socialiniu dialogu, progresiniu apmokestinimu. Skandinaviškas modelis turi didžiausią socialinei apsaugai skirtų išlaidų lygį. Vyriausybės įsikišimas į rinkos ekonomiką menkas. Šio modelio šalys siūlo „aktyvią“ politiką bedarbiams, kur stiprios profesinės sąjungos.

Kitas tyrimu nustatytas klasteris išryškino kontinentinio gerovės valstybės modelio šalis. Tai Austrija, Nyderlandai, Belgija, Vokietija, Prancūzija ir Šveicarija. Kontinentinės Europos modelis pasižymi gera gerove, kuri iš esmės finansuojama mokesčių mokėtojų lėšomis. Santykinai žemas

užimtumo lygis ir demografinė visuomenės senėjimo problema, lemianti aktyvių gyventojų skaičiaus mažėjimą, kelia pavojų, kad pati sistema taps finansiškai netvari. Ypač Vokietijoje ir Pietų Europoje yra „gerovė be darbo“, kurioje jaunimas ir ypač moterys yra nukenčia dėl darbo trūkumo. Tačiau reikia pažymėti, kad tyrimu nustatyta, kad kontinentinio gerovės modelio šalys Belgija, Nyderlandai ir Austrija yra priartėjusios prie Skandinaviškojo gerovės valstybės modelio. Tai patvirtina ir Kammer, Niehues ir Peichl (2012) atlikto tyrimo rezultatus, pagal kuriuos tyrimo autoriai Belgiją ir Nyderlandus priskiria tarpiniam tarp skandinaviškojo ir kontinentinio gerovės valstybės modeliui. Kaip nurodo tyrimo autoriai, Skandinavijos šalyje pastebimas socialinių programų dosnumo mažėjimas. Tuo tarpu Belgijoje ir Nyderlanduose persikirstymas pasižymi skandinaviškam modeliui būdingu bruožu, kai socialinės išmokos finansuojamos iš socialinio draudimo įmokų. Todėl tyrimo autoriai šias šalis priskiria hibridiniam gerovės valstybės modeliui. Šių modelių šiame baigiamajame magistro darbe atlikto tyrimo rezultatai papildė ir Austrija, kuri taip pat priartėjo prie skandinaviškojo gerovės valstybės modelio ir gali būti priskirta Kammer et al. (2012) vadinamam hibridiniam gerovės valstybės modeliui.

Taip pat šiame baigiamajame darbe atliktame tyrime nustatytas tokių Pietų Europos gerovės valstybės modelio šalių kaip Italija ir Ispanija poslinkis link kontinentinio gerovės valstybių modelio. Pietų Europos modeliui yra būdingas žemas socialinių išmokų lygis ir žemas moterų užimtumas. Reikia pažymėti, kad šiame darbe atlikto tyrimo rezultatai patvirtina ir León ir Migliavacca (2013) tyrimo rezultatus, pagal kuriuos per 1990-2010 metų laikotarpį tiek Italijoje, tiek ir Ispanijoje ženkliai pasikeitė moters vaidmuo tiek šeimoje, tiek ir darbo rinkoje bei visuomenėje. Minėtų autorių tyrimo, kuriame buvo analizuojami tokie rodikliai, kaip moterų aktyvumas, užimtumas, išsilavinimas, civilinė padėtis, vaikų skaičius, darbo pastovumas ir jo pobūdis (laikinas, visą darbo dieną, nepilną darbo dieną), buvo nustatyta, kad per dvidešimt metų pasikeitė tiek moterų padėtis, tiek ir jų dalyvavimas darbo rinkoje. Tai lėmė, kad valstybė turėjo į tai atsižvelgti, didindama vaikų priežiūros paslaugas, socialinės paramos išmokas. Visa tai lėmė ir šių dviejų valstybių poslinkį Kontinentinio gerovės valstybės modelio link.

Šiame darbe atliktas tyrimas patvirtino ir Centrinės ir Rytų Europos gerovės valstybės modelio egzistavimą, kuriam priskiriamos naujos Europos Sąjungos šalys-narės. Kaip nurodo Haggard ir Kaufman (2020), tai didesne dalimi pereinamojo laikotarpio šalys, kurios anksčiau ar vėliau turės pasirinkti Šiaurės Europos, Kontinentinį ar Pietų Europos gerovės valstybės modelį. Tokį pasirinkimą parodė ir šiame baigiamajame darbe atlikto tyrimo rezultatai, pagal kuriuos nustatytas ryškus Čekijos ir Lenkijos poslinkis link Kontinentinio gerovės valstybės modelio. Tuo tarpu Baltijos šalys gali būti grupuojamos su Pietų Europos gerovės modelio atstovėmis Portugalija ir Graikija. Todėl, kaip parodė tyrimo rezultatai, Baltijos šalys gali būti grupuojamos

kartu su Bulgarija ir Kroatija, o ryškus posūkis link Kontinentinio gerovės valstybės modelio pastebimas Slovakijos ir Vengrijos atvejais.

Apibendrinant galima teigti, kad šiame baigiamajame magistro darbe atlikto tyrimo rezultatai patvirtino šalių grupavimo pagal atitinkamus gerovės valstybių modelius teisingumą. Tačiau taip pat buvo nustatyta ir atskirų šalių dinamiškumas gerovės valstybės modelių atžvilgiu. Šios šalys tarsi pereina nuo vieno gerovės valstybės modelio prie kito. Ypač tai liečia Centrinės ir Rytų Europos šalis, kurios aiškiai apibrėžto gerovės valstybės modelio neturi ir jos visos juda kokio nors jau naudojamo gerovės valstybės modelio link. Taip pat galima teigti, kad Centrinės ir Rytų Europos šalyse atskirose politikose yra taikomi skirtingų gerovės valstybių tipų elementai. Pavyzdžiui, šeimos politika gali pasižymėti Kontinentiniam gerovės valstybės modeliui būdingais bruožais, o darbo rinkos ir užimtumo politika – Šiaurės Europos gerovės valstybės modelio bruožais.

Tyrimo ribotumai. Pagrindinis tyrimo ribotumas yra kintamųjų parinkimas. Tyrimui atlikti kintamieji, kurie atspindi gerovės valstybę ir jos bruožus, parinkti autoriaus nuožiūra. Kintamuosius reikėtų atrinkti pagal ekspertų vertinimus ar atlikus kituose panašiuose tyrimuose naudotų kintamųjų analizę ir pagal jų naudojimo dažnį atrinkti darbe naudojamus kintamuosius. Todėl galima padaryti išvadą, kad šiame baigiamajame magistro darbe atliktame tyrime kintamieji atrinkti pagal tyrimo autoriaus subjektyvią nuomonę, o taip pat pagal tokių kintamųjų duomenų prieinamumą.

Kitas tyrimo ribotumas gali būti tai, kad nebuvo nustatytas tyrime naudojamų kintamųjų reikšmingumas. Buvo padaryta prielaida, kad visi tyrime naudojami kintamieji vienodai atspindi atskiras gerovės valstybės sritis: ekonomiką, persikirstymą, išlaidas sveikatos priežiūros ir švietimo sistemai, darbo rinką, gyventojų gerovę. Tačiau skirtingi rodikliai gali turėti skirtingą reikšmingumą gerovės valstybės tipui identifikuoti. Tikslinga būtų suteikti kiekvienam rodikliui svorius, prieš juos naudojant sąlyginių šalių atstumų Euklidinėje erdvėje skaičiavimui.

Tolimesnių tyrimų kryptys. Ateityje atliekant panašius tyrimus, renkantis kintamuosius, kurie atspindi gerovės valstybę, tikslinga juos rinktis pagal ekspertų vertinimus arba atliekant jau atliktuose tyrimuose naudotų tokių kintamųjų analizę. Pasitelkiant ekspertų vertinimus, galima jų paprašyti nurodyti jų nuomone svarbiausius gerovės valstybę atspindinčius rodiklius ir tyrime naudoti dažniausiai ekspertų paminėtus rodiklius. Taip pat ir su kitų autorių atliktų tyrimų analize. Reikėtų išrinkti kintamuosius, kuriuos kiti autoriai dažniausiai naudoja gerovės valstybės apibūdinimui.

Ateities tyrimuose gerovės valstybei apibūdinantiems kintamiesiems tikslinga suteikti svorius. Toks svorių suteikimas turėtų būtina naudojamas tyrimuose, kuriuose skaičiuojamas bendras šalies rodiklis ar indeksas, o taip pat atstumas tarp šalių. Tai leistų tiksliau apskaičiuoti

apibendrinantį rodiklį ar sąlyginį atstumą tarp šalių. Svoriai gali būti suteikiami pasinaudojant ekspertiniu rodiklių reikšmingumo vertinimu.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Atlikus teorinę studiją apie gerovės valstybės sampratą nustatyta, kad
  - a) gerovės valstybė yra valstybėje taikomų politikos priemonių rinkinys. Tokių priemonių įgyvendinimas užtikrina šalies piliečių ir rezidentų gerbūvis. Toks rinkinys arba valstybės gerovės politika gali būti traktuojama kaip valstybės įsipareigojimas užtikrinti tam tikrą gerovės standartą, kuriuo užtikrinamos ekonominės, sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos garantijos;
  - b) gerovės valstybės esmė tai valstybės institucijų sistema. Šios institucijos vykdo socialinę politiką, užtikrinančią socialinę apsaugą, švietimą ir piliečių saugumą. Šios sistemos bendras tikslas –užtikrinti saugumą ir lygias galimybes šalyje reziduojantiems asmenims, nepriklausomai nuo lyties, amžiaus, neįgalumo, rasinės, etninės, religinės ar kitokios priklausomybės.
2. Atlikus teorinę studiją apie gerovės valstybės modelių tipologiją nustatyta, kad
  - a) pagal valstybių gerovės režimą visas pasaulio valstybes galima suskirstyti remiantis didesniu polinkiu į kurią nors vieną iš šių trijų paradigmu: laisvojo subjekto, daugialypio solidarumo ir piliečių lygybės. Pirmoji jų skelbia, kad kiekvienas žmogus privalo pasirūpinti pats savimi. Antroji paradigma –akcentuoja šeimą ir įvairių visuomenės grupių solidarumą. Piliečių lygybės paradigma skelbia, kad visi piliečiai turi turėti vienodas galimybes ir atvirus kelius savo numanymų įgyvendinime;
  - b) konkretų gerovės valstybės modelį konkreči valstybė pasirenka priklausomai nuo to, kaip ji organizuoja savo finansų perskirstymą įvairioms socialinėms reikmėms ir organizuoja jų teikimą.;
  - c) Europos šalims plačiausiai naudojama gerovės valstybės klasifikavimas į tokius modelius, kaip kontinentinis gerovės valstybės modelis; Skandinavijos šalių gerovės valstybės modelis; anglosaksiškasis gerovės valstybės modelis; Pietų Europos šalių gerovės valstybės modelis; naujai į ES įstojusių šalių modelis.
3. Remiantis šiame magistro baigiamajame darbe atlikta teorine studija ir įvairių autorių atliktų tyrimų rezultatų analize parengta Europos šalių gerovės valstybės modelių tyrimo metodologija. Tyrime buvo naudojami 29 Europos šalių 200-2019 metų laikotarpio duomenys. Buvo išskirti 24 rodikliai, atspindintys valstybės ekonomiką (10 rodiklių), perskirstymą ir išlaidas švietimui bei sveikatos apsaugai (5 rodikliai), darbo rinką (3 rodikliai) ir gyventojų gerovę (6 rodikliai). Pagal šiuos rodiklius skaičiuojami sąlyginiai šalių atstumai Euklidinėje erdvėje. Gaunama šalių sąlyginių atsumų matrica. Pagal

skaičiavimo rezultatų histogramą nustatomas klasteriui priklausančių šalių slenkstis. Toks metodas yra hierarchinės klasterinės analizės dendogramos alternatyva. Nagrinėjami tik tie sąlyginiai atstumai, kurie neviršija minėto slenkščio. Jų pagrindu šalys vizualiai grupuojamos į galimus klasterius.

4. Atlikus užsienio šalių gerovės modelių lyginamąją analizę nustatyta, kad:
  - a) analizuojamas Europos šalis galima suskirstyti pagal klasikinius gerovės valstybės modelius: Skandinaviškąjį, Kontinentinį, Pietų Europos ir Centrinės ir Rytų Europos gerovės valstybės modelius;
  - b) Skandinaviškajam gerovės modeliui priskiriamos tokios valstybės kaip Švedija, Suomija, Danija ir Norvegija;
  - c) tyrimu nustatyta, kad kontinentinio gerovės modelio šalys Belgija, Nyderlandai ir Austrija yra priartėjusios prie Skandinaviškojo gerovės valstybės modelio;
  - d) nustatytas tokių Pietų Europos gerovės valstybės modelio šalių kaip Italija ir Ispanija poslinkis link kontinentinio gerovės valstybių modelio;
  - e) nustatytas ryškus Čekijos ir Lenkijos poslinkis link Kontinentinio gerovės valstybės modelio;
  - f) Baltijos šalys gali būti grupuojamos su Pietų Europos gerovės modelio atstovėmis Portugalija ir Graikija. Tai reiškia, kad Baltijos šalys pagal gerovės valstybės modelį pasivijo minėtas Pietų Europos šalis;
  - g) išskirtas klasteris, kuriame gali būti net trys skirtingų gerovės valstybės modelių šalių grupės, kurios, kol kas, yra pasiekusios panašų išsivystymo lygį gerovės režimo aspektu;
  - h) neatmestina, kad Portugalija ir Graikija, Vengrija ir Slovakija bei Baltijos šalys kartu su Bulgarija ir Kroatija gali būti grupuojamos kartu.
5. Remiantis atliktu tyrimu gali būti pateikiami tokie pasiūlymai:
  - a) ateities tyrimuose naudojamus kintamuosius, kurie atspindi gerovės valstybę, reikalinga rinktis pasinaudojant ekspertų vertinimais arba atlikus įvairiuose panašiuose tyrimuose naudojamų kintamųjų analize. Tai leis tiksliau parinkti kintamuosius, kurie adekvačiai atspindės gerovės valstybę;
  - b) atliekant klasterinę analizę ir skaičiuojant atstumus tarp šalių, tikslinga kiekvienam kintamajam suteikti reikšmingumą remiantis ekspertų vertinimais. Ekspertai turėtų vertinti tai, kiek vienas ar kitas kintamasis tinka atspindėti gerovės valstybę.

LITERATŪRA

1. Adrián Riso, W., Sánchez Carrera, E. (2019). On the impact of innovation and inequality in economic growth. *Economics of innovation and new technology*, 28(1), 64-81.
2. Aidukaitė, A. (2010). Gerovės valstybių patirtis vertinant socialinio teisingumo principo įgyvendinimą švietime: Švedijos, Škotijos ir Vokietijos atvejai. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 34, p. 47-60.
3. Aidukaitė., Bogdanova, N., & Guogis, A. (2012). Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?. Lietuvos socialinių tyrimų centras.
4. Alcock, C., Payne, S., Sullivan, M. (2010). *Introducing Social Policy*. Harlow: Prentice Hall: Pearson Education.
5. Amenta, E., ir Hicks, A. (2010). Research methods. *The Oxford Handbook of the Welfare State*, Oxford University Press: Oxford.
6. Andersen, J. G. (2012). Welfare states and welfare state theory.
7. Aspalter, C. (2020). Applying ideal-typical welfare regimes in welfare state system comparison. *Ideal Types in Comparative Social Policy*.
8. Barr, N. (2020). *Economics of the welfare state*. Oxford: Oxford University Press.
9. Bazant, U. ir Schubert, K. 2009. „European Welfare Systems: Diversity Beyond Existing Categories“, in Klaus Schubert, Simon Hegelich and Ursula Bazant (eds.). *The Handbook of European Welfare Systems*. London and New York: Routledge, 513–535.
10. Benassi, D., ir Mingione, E. (2019). Welfare Capitalism. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Urban and Regional Studies*, 1-7.
11. Bitinas, A. (2011). Socialinė apsauga Europos sąjungoje: pensijų sistemų modernizavimas. Vilnius: Mes.
12. Buškevičiūtė, E. (2006). Viešieji finansai. Kaunas: Technologija.
13. Cerami, A., Stubbs, P. (2011). *Post-Communist Welfare Capitalisms: Bringing Institutions and Political Agency Back In*. Zagreb: The Institute of Economics.
14. Chimedbalidir, T. (2019). Education and economic growth: across regions and Over time. *Sustainability*, 14(6), 3549.
15. De Frel, J. (2009). *Welfare state classification: The development of Central Eastern European welfare states*. Erasmus University.
16. Dolženková, G. V. (2007). *Право социального обеспечения: конспект лекций*. Москва: Юрайт.
17. Dynan, K., Sheiner, L. (2018). GDP as a measure of economic well-being. *Journal of Economics and Political Economy-JEPE*, 4(4), 382-395.

18. Dunajevs, E. (2009). Socialinių paslaugų sistemos raida gerovės pliuralizmo požiūriu. *Sociologija*. Mintis ir veiksmas, Nr. 2(25), p. 120-129.
19. Eikemo, T., Bamba, C. (2009). The welfare state: A glossary for public health. *Journal of epidemiology and community health*, No. 62(1), p. 3-6.
20. Esping Andersen, G. 1990. *The three worlds of welfare capitalism*, Princeton: Princeton University Press.
21. Europos ataskaita dėl vystymosi. (2010). Socialinė apsauga integraciniam vystymuisi. Prieiga per internetą: http://erd.eui.eu/media/2010/OVERVIEW_ERD_Report_LT.pdf
22. Geddes, A. (2003). Migration and the Welfare State in Europe. *The Political Quarterly Publishing Co. Ltd.*, No. 2, p. 150-162.
23. Genschel, P. (2004). Globalisation and the Welfare State: A Retrospective. *TranState Working Papers*, No. 3, p. 1-22.
24. Glennerster, H. (2017). *Understanding the cost of welfare*. Policy Press.
25. Govdeli, T., Umar, E. (2021). Dynamic Linkages between Social Expenditures and Economic Growth: the Most Important Conclusions for Central European Countries. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 24(4), 7-21.
26. Guogis, A. (2014). Kai kurie socialiniai – politiniai gerovės valstybių kūrimo Europoje ir Lietuvoje aspektai. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 2(25), p. 71-79.
27. Guogis, A. (2012). Pietų Europos gerovės modelis: Ispanijos atvejo problemos. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 2(11), p. 213-221.
28. Guogis, A. (2012). Palyginamoji gerovės modelių ir socialinio administravimo analizė. *Tiltai*, Nr. 1, p. 31-44.
29. Guogis, A. (2011). Pažangaus gerovės normatyvinio modelio paieškos Europos ir Lietuvos kontekste. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 4(22), p. 365-372.
30. Guogis, A. 2010. „New Governance Versus New Public Management: Contradictions or Supplements – the Lithuanian Case“, *Forum Bosnae*, No 51: 28–39.
31. Haggard, S., Kaufman, R. (2020). Development, democracy, and welfare states. In *Development, Democracy, and Welfare States*. Princeton University Press
32. Hassler, J., Mora, J. V. R., Storesletten, K., Ziliboti, F. (2002). The Survival of the Welfare State. *Seminar Paper*, No. 704.
33. Hemerijck, A. (2013). *Changing welfare states*. Oxford University Press.
34. Hicks, A. ir Kenworthy, L. (2003). Varieties of welfare capitalism. *Socio-economic review*, 1(1), 27-61.
35. Hsiao, C. (2014). *Analysis of panel data*. Cambridge: Cambridge university press.

36. Hu, Q., Lei, X., Zhao, B. (2021). Demographic changes and economic growth: impact and mechanisms. *China Economic Journal*, 14(3), 223-242.
37. Huber, E. ir Stephens, J. D. (2010). Development and crisis of the welfare state: Parties and policies in global markets. University of Chicago press.
38. Yerrabati, S. (2021). Vulnerable employment and economic growth. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 27(3), 67-81.
39. Jesper, R., Waldenstrom, D. (2005). Top incomes in Sweden over the twentieth century. SSE/EFI Working Paper Series in Economics and Finance.
40. Johnston, R., Banting, K., Kymlicka, W., Soroka, S. (2010). National Identity and Support for the Welfare State. Working Paper, No. 11.
41. Kammer, A., Niehues, J., Peichl, A. (2012). Welfare regimes and welfare state outcomes in Europe. *Journal of European Social Policy*, 22(5), 455-471
42. Laužadytė, A., Baležentis, T., & Goculenko, E. (2018). Welfare state in central and eastern Europe. *Economics and Sociology*, 100-122.
43. León, M., Migliavacca, M. (2013). Italy and Spain: Still the case of familistic welfare models?. *Population Review*, 52(1), 121-132
44. Leonavičius, V., Žilys, A. (2009). Gerovės valstybė ir moderniosios Lietuvos urbanizacija. Filosofija. Sociologija, Nr. 4(20), p. 318-325.
45. Levi-Faur, D. (2013). The Welfare State: A Regulatory Perspective. Working Paper, No. 55, p. 1-26.
46. Lewis, J. (2002). Gender and welfare state change. *European Societies*, No. 4(4), p. 331-357.2017
47. Manow, P. (2000). Wage Coordination and the Welfare State: Germany and Japan Compared. MPIfG Working Paper, No. 7, p. 1-29.
48. Myles, J., Quadagno, J. (2002). Political Theories of the Welfare State. *Theories of the Welfare State. Social Service Review*, No. 3, p. 34-57.
49. Nauck, B., Groepler, N., Yi, Ch.-Ch. (2017). How kinship systems and welfare regimes shape leaving home: A comparative study of the United States, Germany, Taiwan, and China. *Demographic Research*, Vol. 36, p. 1109-1148.
50. Offe, C. (2010). „Some Contradictions of the Modern Welfare State“ in Christopher Pierson and Francis G. Castles (eds.) *The Welfare State Reader*. Cambridge: Polity Press.
51. Onaran, O., Bosch, V. (2010). The effect of globalization on the distribution of taxes and social expenditures in Europe: Do welfare state regimes matter? *Discussion Papers SFB International Tax Coordination*, No. 40, p. 1-43.
52. Pasaulio bankas. Statistika. Prieiga per internetą: <https://data.worldbank.org/>

53. Pfau-Effinger, B. (2005). Culture and Welfare State Policies: Reflections on a Complex Interrelation. *Culture and Welfare State Policies*, No. 1(34), p. 3-20.
54. Pierson, P. (2000). Three worlds of welfare state research. *Comparative political studies*, 33(6-7), 791-821.
55. Plėšnys, A. (2014). Gerovės valstybės modeliai šiuolaikinėje kultūrinėje tradicijoje. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 3(25), p. 137-145.
56. *Political Ideologies*. (2005). A Reader and Guide. Edited by Mathew Festenstein and Michael Kenny, Oxford University Press.
57. Sanandaji, N. (2012). The surprising ingredients of Swedish success—free markets and social cohesion. London: Institute of Economic Affairs.
58. Sapir, A. 2006. 'Globalization and the Reform of European Social Models', *JCMS: Journal of Common Market Studies*, p. 369–390
59. Seeleib-Kaiser, M. (2013). Welfare Systems in Europe and the United States: Conservative Germany Converging toward the Liberal US Model? *International Journal of Social Quality*, No. 3(2), p. 47-58.
60. Shubalyi, O., Petrukha, S. (2022). Assessment of a Stimulating Effect of Wages on Economic Growth of Border Regions of Poland and Ukraine. *Social Contexts*, 9(2), 22-34.
61. Skučienė, D. (2006). Individualizacijos plėtra socialinių rizikų draudimo srityje. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 2, p. 44-52.
62. Skuodis, M. (2009). Naujųjų Europos Sąjungos valstybių narių gerovės režimų vieta tradicinių Europos socialinių modelių tipologijoje. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 2(20), p. 130-143.
63. Smalskys, V. (2005). „Gerovės valstybės“ ir socialinės viešosios politikos krypčių teoriniai aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 11, p. 86-94.
64. Statistikos departamentas. Statistinių rodiklių duomenų bazė. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>
65. Šileika, A., Paškevičiūtė, J. (2013). Lietuvos tapsmo gerovės valstybe prieštaros. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 1(29), p. 8-19.
66. Tiažkijus, V. (2010). Darbo ir socialinės teisės santykio problema: teorija ir praktika, *Verslo ir teisės aktualijos*, Nr. 5 (2), p. 458-476.
67. Toots, A., Bachmann, J. (2010). Contemporary Welfare Regimes in Baltic States: Adapting Post-Communist Conditions to Post-Modern Challenges. *Studies of Transition States and Societies*, No. 2(2), p. 31-44.
68. Tridico, P., Meloni, W. (2018). Economic growth, welfare models and inequality in the context of globalisation. *The Economic and Labour Relations Review*, 29(1), 118-139.

69. Tsaurai, K. (2021). Is Economic Growth a Panacea for Poverty Reduction in Emerging Markets?. *The Journal of Developing Areas*, 55(2), 82-97.
70. Waler, A., Wong, Ch. (2013). The ethnocentric construction of the welfare state. A handbook of comparative social policy, No. 2, p. 98-. 114.
71. Zaicev, S. (2008). Socialinio sektoriaus ekonomika: mokomoji knyga. Vilnius: Gedimino technikos universitetas.
72. Ziaei, S. (2022). The impacts of household social benefits, public expenditure on labour markets, and household financial assets on the economic growth. *Renewable Energy*, 181, 51-58.
73. Яковлева, Т. А., Шевченко, О. Ю., (2004). Страхование. Москва: Экономист.

GEROVĖS VALSTYBĖS MODELIŲ PALYGINAMASIS TYRIMAS

Adam DAGIL

Magistro darbas

Valstybės ekonominės politikos magistro programa

Vilniaus universitetas, Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas

Darbo vadovas: Dr. A. Burinskas

Vilnius, 2022

SANTRAUKA

58 psl., 13 paveikslų, 5 lentelės, 73 literatūros šaltiniai

Darbo tikslas - įvertinti ir nustatyti užsienio šalių gerovės valstybės modelius bei juos apibūdinančius kintamuosius.

Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir rekomendacijos. Literatūros analizė leido padaryti išvadą, kad gerovės valstybė yra valstybėje taikomų politikos priemonių rinkinys. Toks rinkinys arba valstybės gerovės politika gali būti traktuojama kaip valstybės įsipareigojimas užtikrinti tam tikrą gerovės standartą, kuriuo užtikrinamos ekonominės, sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos garantijos. Europos šalims plačiausiai naudojama gerovės valstybės klasifikavimas į tokius modelius, kaip kontinentinis gerovės valstybės modelis; Skandinavijos šalių gerovės valstybės modelis; anglosaksiškasis gerovės valstybės modelis; Pietų Europos šalių gerovės valstybės modelis; naujai į ES įstojusių šalių modelis. Atlikus klasterinę analizę panaudojant įvairių Europos šalių gerovės valstybę nusakančių kintamųjų reikšmes nustatyta, kad rezultate gauti klasteriai sutampa su gerovės valstybės modeliais. Skandinaviškajam gerovės modeliui priskiriamos tokios valstybės kaip Švedija, Suomija, Danija ir Norvegija. Tokios kontinentinio gerovės modelio šalys Belgija, Nyderlandai ir Austrija yra priartėjusios prie Skandinaviškojo gerovės valstybės modelio. Nustatytas tokių Pietų Europos gerovės valstybės modelio šalių kaip Italija ir Ispanija poslinkis link kontinentinio gerovės valstybių modelio. Taip pat nustatytas ryškus Čekijos ir Lenkijos poslinkis link Kontinentinio gerovės valstybės modelio. Baltijos šalys gali būti grupuojamos su Pietų Europos gerovės modelio atstovėmis Portugalija ir Graikija. Išskirtas klasteris, kuriame gali būti net trys skirtingų gerovės valstybės modelių šalių grupės, kurios, kol kas, yra pasiekusios panašų išsivystymo lygį gerovės režimo aspektu. Neatmestina, kad šiame klasteryje esančios Portugalija ir Graikija, Vengrija ir Slovakija bei Baltijos šalys kartu su Bulgarija ir Kroatija gali būti grupuojamos kartu.

COMPARATIVE STUDY OF WELFARE STATE MODELS

Adam DAGIL

Master thesis

Master's Program in State Economic Policy

Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration

Supervisor: Dr. A. Burinskas

Vilnius, 2022

SUMMARY

58 pages, 13 figures, 5 tables, 73 references

The aim of the work is to evaluate and determine the models of the welfare state of foreign countries and the variables describing them.

The work consists of an introduction, three chapters, conclusions and recommendations. An analysis of the literature has led to the conclusion that the welfare state is a set of policy measures applied in the state. Such a set or state welfare policy can be seen as a commitment of the state to ensure a certain standard of welfare that guarantees economic, health care and social security guarantees. The most widely used classification of the welfare state in European countries into models such as the continental welfare state model; The Scandinavian welfare state model; the Anglo-Saxon model of the welfare state; The welfare state model of southern European countries; the model of the new Member States. The cluster analysis using the values of the variables describing the welfare state of various European countries revealed that the resulting clusters coincide with the welfare state models. The Scandinavian welfare model includes countries such as Sweden, Finland, Denmark and Norway. The countries of such a continental welfare model, Belgium, the Netherlands and Austria, are closer to the Scandinavian welfare state model. The countries of the Southern European welfare state model, such as Italy and Spain, have shifted towards the continental welfare state model. There has also been a marked shift in the Czech Republic and Poland towards the Continental welfare state model. The Baltic States can be grouped together with Portugal and Greece as representatives of the Southern European welfare model. A cluster has been singled out, which may include as many as three groups of countries with different welfare state models, which have so far reached a similar level of development in terms of the welfare regime. It cannot be ruled out that Portugal and Greece, Hungary and Slovakia and the Baltic States in this cluster, together with Bulgaria and Croatia, may be grouped together.